

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 21. syyskuuta 2018
(OR. en)

8430/1/18
REV 1

ENFOPOL 193
COPEN 119
ENV 262

SELVITYS

Asia: Kahdeksannen keskinäisen arviointikierroksen arviointikertomus
"Ympäristörikollisuuden ennaltaehkäisyä ja torjuntaa koskevat EU:n
politiikat: käytännön toteutus ja toiminta"
– Suomea koskeva kertomus

**KAHDEKSANNEN KESKINÄISEN
ARVIOINTIKIERROKSEN ARVIOINTIKERTOMUS**

**Ympäristöriskollisuuden ennaltaehkäisyä ja torjunta
koskevat EU:n politiikat: käytännön toteutus ja toiminta**

SUOMEA KOSKEVA KERTOMUS

Sisällysluettelo

1. TIIVISTELMÄ	7
2. JOHDANTO	11
3. YLEISET KYSYMYKSET JA RAKENTEET	14
3.1. Jäterikollisuuden vastainen toimintasuunnitelma tai vastaava strateginen asiakirja	14
3.2. Jäterikollisuutta koskevat kansalliset ohjelmat ja hankkeet	15
3.3. Tilastot	17
3.3.1. Merkittävimmät jäterikollisuuden kehityssuuntaukset	17
3.3.2. Kirjattujen tapausten määrä	18
3.4. Jäterikollisuuden ehkäisemiseen ja torjumiseen osoitetut kansalliset määrärahat ja EU-rahoitteinen tuki	22
3.5. Jäterikollisuuden torjunta	23
3.6. Päätelmät	28
4. KANSALLISET RAKENTEET	29
4.1. Oikeuslaitos (syyttäviviranomaiset ja tuomioistuimet)	29
4.1.1. Sisäinen rakenne	29
4.1.2. Valmiudet ja esteet jäterikoksiin liittyvien tapausten syytteesenpanossa ja sanktioinnissa.....	31
4.2. Lainvalvontaviranomaiset	32
4.2.1. Jäterikosten ehkäisemiseen ja torjuntaan osallistuvien tutkintaviranomaisten rakenne ja niiden välinen yhteistyö	32
4.2.2. Tutkintamenetelmät ja välineet.....	37
4.2.3. Valmiudet ja esteet jäterikoksiin liittyvien tapausten tutkinnassa	37
4.3. Muut viranomaiset/laitokset	39
4.4. Kansallisten viranomaisten välinen yhteistyö ja tiedonvaihto	43
4.4.1. Yhteistyö ja koordinointi	43
4.4.2. Tiedonsaanti ja tiedustelutiedon kansalliset yhteyspisteet.....	46
4.5. Koulutus	46

4.6.Päätelmät	49
5. OIKEUDELLISET NÄKÖKOHDAT	51
5.1. Aineellinen rikosoikeus	51
5.1.1. Jäterikollisuutta koskevan kansallisen lainsäädännön kuvaus	51
5.1.2. Jäterikoksen vakavuuden määrittely	54
5.1.3. Yhteydet muuhun vakavaan rikollisuuteen	55
5.1.4. Kansalaisjärjestöjen rooli	56
5.2. Menettely-, toimivalta- ja hallinnolliset kysymykset	56
5.2.1. Todistusaineistoon liittyvät ongelmat	56
5.2.2. Muut toimenpiteet rikosoikeudellisten seuraamusten ja hallinnollisten sakkojen ohella 57	
5.2.3. Takavarikon kohteen säilyttäminen	58
5.3. Ympäristön ennallistaminen	59
5.4. Lainkäyttövalta	59
5.4.1. Jäterikosten tutkinnan periaatteet	59
5.4.2. Toimivaltaristiriitoja koskevat säännöt	59
5.5. Päätelmät	60
6. YHTEISTYÖ	61
6.1. Kansainvälinen yhteistyö	61
6.1.1. Yhteistyömuodot rajatylittävissä tapauksissa	61
6.1.2. Tiedonvaihtokanavat ja EU:n tietokantojen käyttäminen	62
6.1.3. Ongelmat jäterikoksiin liittyvässä rikosoikeudellisessa yhteistyössä	62
6.1.4. Yhteisten tutkintaryhmien operatiivinen toiminta jäterikoksissa	63
6.2. Yhteistyön EU:n virastojen ja verkostojen kanssa	63
6.2.1. Yhteistyö Europolin ja Eurojustin kanssa	63
6.2.2. Eri ympäristöverkostojen käytöstä saadut kokemukset	64
6.3. Suomen ja Interpolin välinen yhteistyö	64
6.4. Yhteistyö yksityisen sektorin kanssa	64
6.4.1. Yksityisen sektorin osallistuminen / julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuus	64
6.4.2. Vastuu tapauksissa, joissa ei ole noudatettu velvollisuutta toimittaa tietoja toimivaltaisille viranomaisille	65
6.4.3. Kokemukset yhteistyöstä yksityisen sektorin kanssa	65

6.5. Päätelmät	66
7. JÄTTEIDEN LAITTOMAT SIIRROT	67
7.1. Kansalliset rakenteet	67
7.1.1. Jätteiden laittomien siirtojen ehkäisemiseen ja torjumiseen osallistuvat viranomaiset	67
7.1.2. Jätteiden laittomien siirtojen havaitseminen.....	67
7.1.3. Jätteiden laittomien siirtojen erityispiirteet.....	68
7.1.4. Jätteiden siirtoa koskevat toimenpiteet.....	68
7.2. Tarkastukset	69
7.2.1. Tarkastus- ja seurantamenetelmät.....	69
7.2.2. Sähkö- ja elektroniikkalaiteromuun (SER) ja romuajoneuvoihin liittyvät erityiset tarkastustoimet.....	69
7.2.3. Ensimmäinen tarkastussuunnitelma.....	70
7.2.4. Haasteet jätteiden laittoman siirron palauttamisessa.....	70
7.3. Päätelmät	71
8. JÄTEHUOLTO VAARALLISEN JÄTTEEN OSALTA	72
8.1. Vaarallisen jätteen luokittelu ja haasteet rikoksen vakavuuden määrittelyssä.....	72
8.2. Tarkastusjärjestelmä ja vastuuviranomaiset.....	73
8.3. Toimet ympäristön ja ihmisten terveyden suojelemiseksi vaarallisen jätteen käsittelyn yhteydessä.....	73
8.4. Vaarallisten jätteiden laittoman käsittelyn suuntaukset.....	73
8.5. Päätelmät.....	74
9. VAARALLISTEN AINEIDEN LAITON TUOTANTO TAI KÄSITTELY	75
9.1. Vaarallisten aineiden käsite.....	75
9.2. Vaarallisten aineiden laittomaan tuottamiseen tai käsittelemiseen liittyvän laittoman toiminnan tyypit ja alan tämänhetkiset suuntaukset.....	75
9.3. Menettelykysymykset.....	76
9.3.1. Näytön hankintatavat ja vaarallisten aineiden käsittelytavat.....	76
9.3.2. Yhteistyö eurooppalaisten ja kansainvälisten kumppanien kanssa.....	77
9.3.3. Tutkintamenetelmät.....	78
9.3.4. Suurimmat tutkinnan ja syytteesenpanon esteet.....	78
9.3.5. Koulutus.....	78

9.4. Päätelmät.....	79
10. LOPPUSANAT JA SUOSITUKSET	80
10.1. Suomen viranomaisten ehdotukset	80
10.2. Suositukset.....	80
10.2.1. Suositukset Suomen viranomaisille.....	80
10.2.2. Suositukset Euroopan unionille, sen toimielimille ja muille jäsenvaltioille	82
10.2.3. Suositukset Eurojustille/Europolille/komissiolle	82
A. ANNEX A: PROGRAMME FOR THE ON-SITE VISIT	83
B. ANNEX B: PERSONS INTERVIEWED/MET	86
C. ANNEX C: LIST OF ABBREVIATIONS/GLOSSARY OF TERMS	88

1. TIIVISTELMÄ

Suomen viranomaiset olivat valmistelleet vierailun hyvin. Sen aikana tavattiin ympäristöriskollisuuden ennaltaehkäisystä ja torjunnasta sekä EU:n politiikkojen toteutuksesta ja toiminnasta vastaavia keskeisiä toimijoita.

Arviointivierailun aikana Suomen viranomaiset antoivat arviointiryhmälle tietoja ympäristöriskollisuuden ennaltaehkäisyn ja torjunnan, rajatylittävän yhteistyön ja EU:n virastojen kanssa tehtävän yhteistyön oikeudellisista ja operatiivisista näkökohdista. Lisätietoja lähetettiin pyynnöstä sähköpostitse. Vierailun aikana ja sen jälkeen saatiin kaikki asiaankuuluvat tiedot myös niistä kohdista, joita ei ollut selitetty kovinkaan tyhjentävästi kyselyyn annetussa vastauksessa.

Näin ollen arviointiryhmä pystyi onnistuneesti arvioimaan järjestelmän ja määrittämään hyviä käytäntöjä jaettavaksi muiden jäsenvaltioiden kanssa.

Vielä jokin aika sitten Suomessa ei ollut kunnolla ymmärretty tapaa, jolla jätteet vaikuttavat luonnonympäristöön, kansanterveyteen ja talouteen. Viime vuosina ympäristöriskosten torjunnasta on kuitenkin tullut Suomessa ensisijaisen tärkeä asia. Keväällä 2015 julkaistun kansallisen ympäristöriskosten torjuntapolitiikan kulmakivi on nimittäin viranomaisten välisen yhteistyön jatkuva tehostaminen. Ympäristöriskollisuuden torjunnan ja valvonnan tulevaisuus on suurelta osin riippuvainen näiden toimenpiteiden onnistumisesta sekä toimijoiden sitoutumisesta aktiiviseen yhteistyöhön alueellisella ja kansallisella tasolla.

Vuonna 2015 voimaan tulleen ympäristöriskotorjunnan strategia-asiakirjan mukaan siinä asetetut tavoitteet on tarkoitus saavuttaa vuoteen 2020 mennessä. Samalla on tarkoitus varmistaa asianmukainen koordinaatio kaikkien toimijoiden välillä.

Lupaavista edistysaskelista huolimatta Suomen viranomaiset myöntävät, että jäterikosten torjunnassa ja valvonnassa on puutteita prosessin kaikissa vaiheissa. Nämä puutteet ilmenevät käytännössä paitsi valvontaa ja torjuntaa koskevinä henkilökohtaisina näkemys- ja kokemuseroina myös alueellisina eroina toimenpiteiden toteuttamisessa. Toimijat tarvitsevat selvästi lisää kokemusta jäterikosten torjunnasta, valvonnasta ja tutkinnasta sekä seuraamusten soveltamisesta.

Kaikkia ympäristörikoksia ei todennäköisesti ilmoiteta rikostutkintaviranomaisille.

Yksityisen sektorin, kolmannen sektorin ja julkisen sektorin välistä vuoropuhelua ei ole käytetty tehokkaasti laittoman toiminnan havaitsemiseen. Jäterikosten torjunnan ja havaitsemisen alalla viranomaisten erityisenä haasteena on tällä hetkellä tiedusteluun perustuvan toiminnan kehittäminen ja sen varmistaminen, että kaikista ympäristörikoksista ilmoitetaan rikostutkintaviranomaisille.

Viranomaisten yhteisenä huolenaiheena on, että jäterikosten torjunta ja valvonta menettää hitaasti mutta varmasti merkitystään julkisella sektorilla määrärahojen vähentyessä. Tällä hetkellä yksittäisiin ongelmiin puututaan yleensä jälkikäteen ja operatiiviset mallit ovat suhteellisen usein kytköksissä asiayhteyteen ja henkilöön.

Ympäristörikosten torjunta ja valvonta kuuluvat tyypillisesti usean viranomaisen toimenkuvaan, joten koordinoinnin ja yhteistyön tehostamiseksi on perustettu 11 alueellista työryhmää. Yhteistyön ylläpitäminen organisaatioiden ja yksiköiden tasoilla riippuu kuitenkin usein yksittäisten viranhaltijoiden toiminnasta ja asenteiden avoimuudesta.

Näin ollen tavoitteeksi on määritelty virastojen välisen kansallisen ja alueellisen yhteistyön tehostaminen siten, että perustetaan eri virastojen välisen yhteistyön alueellisia ryhmiä ja panostetaan säännöllisesti järjestettävään virastojen yhteiseen koulutukseen.

Erittäin vakavia tai laajoja ympäristön turmelemistapauksia tai ympäristön järjestelmällistä pilaamista ei ole havaittu tiettyjä yksittäistapauksia lukuun ottamatta. Voi kuitenkin olla, että rikostutkintaviranomaiset ovat saaneet tietoonsa ainoastaan murto-osan tosiasiallisista tehdyistä ympäristörikoksista.

Arvio niiden ympäristör rikosten määrästä, joista viranomaiset eivät ole saaneet tietoa, perustuu Suomen ja sen naapurimaiden Ruotsin ja Norjan ympäristör ikoslukujen vertailuun. Kansalliset viranomaiset arvioivat, että suurta osaa ympäristör ikoksista ei koskaan ilmoiteta viranomaisille.

Yksi ympäristör ikollisuuden alan ongelmista liittyy siihen, että tekijät jäävät vain harvoin kiinni. Pienen kiinnijäämisriskin vuoksi niiden ympäristör ikosten määrä, jotka tehdään osana liiketoimintaa taloudellisen hyödyn saamiseksi, on todennäköisesti Suomen viranomaisarvioita suurempi.

Toinen ongelma liittyy siihen, että tuomioistuimet määräävät ympäristör ikoksista melko lieviä rangaistuksia. Käytännössä ympäristön turmelemisesta määrätään yleensä päiväsakkoa ja hyvin harvoin ehdollista vankeutta. Sen jälkeen kun ympäristör ikoksia koskevaa rikoslain lukua muutettiin vuonna 1995, ehdoton vankeusrangaistus on määrätty ainoastaan kerran niin sanotussa Lokapojat-tapauksessa.

Osana torjunta- ja tiedotustoimia Poliisiammattikorkeakoulu toteutti vuosina 2014–2015 Poliisihallituksen ja sisäministeriön rahoituksella tutkimushankkeen nimeltä "Laittomat jätevirrat osana harmaata taloutta" (Sahramäki, Iina & Kankaanranta, Terhi: "Jäterikollisuus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa". Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 43, 2016). Hankkeen tarkoituksena oli lisätä tietämystä jäterikollisuuden ja sen torjunnan ja valvonnan tilanteesta sekä nostaa esiin lyhyen ja pitkän aikavälin kehittämiskohteita ja -tarpeita alalla. Siinä esiteltiin myös tutkimuksen perusteella muodostettu tilannekuva ja ehdotuksia torjunta- ja valvontamenetelmien kehittämiseksi.

Tutkimushankkeessa tarkasteltiin laittomien jätevirtojen ja laittoman jätekaupan nykytilaa sekä tulevia kehityssuuntia viidestä eri näkökulmasta, jotka olivat asiantuntijoiden, tuomioiden, tapaustutkimuksen, tulevaisuustutkimuksen ja rajatylittävien ilmiöiden näkökulmat. Tilannekuvan kattavuutta pyrittiin lisäämään käyttämällä useita tutkimusaineistoja ja soveltamalla monipuolisesti eri tutkimusmenetelmiä.

Useita toimia on kuitenkin vielä toteutettava tällä alalla ja yksityissektori pitäisi saada aktiivisemmin mukaan.

Yleisesti ottaen Suomen viranomaiset hyödyntävät kansainvälisen yhteistyön virallisia välineitä. Lainvalvontaviranomaiset ovat myös suoraan yhteydessä ulkomaihin ja etenkin Viron vastaaviin viranomaisiin.

Arvioijat pitävät Suomen tilannetta lupaavana, kun otetaan huomioon Suomen kunnianhimoinen asenne ja halu jatkaa ympäristöriskollisuuden torjuntaa.

2. JOHDANTO

Yhteinen toiminta 97/827/YOS hyväksyttiin 5. joulukuuta 1997¹ ja sen nojalla perustettiin järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvien kansainvälisten sitoumusten kansallisen tason soveltamista ja täytäntöönpanoa koskeva arviointijärjestelmä. Yhteisen toiminnan 2 artiklan nojalla yleisten kysymysten, ml. arvioinnin, työryhmä (GENVAL) päätti 5. toukokuuta 2017, että kahdeksannella keskinäisellä arviointikierröksellä olisi käsiteltävä ympäristörikollisuuden ehkäisemistä ja torjuntaa koskevien EU:n politiikkojen käytännön toteutusta ja toimintaa.

Jäsenvaltiot olivat tyytyväisiä ympäristörikollisuuden valitsemiseen kahdeksannen keskinäisen arviointikierröksen aiheeksi. Sovittiin kuitenkin, että koska termi "ympäristörikollisuus" kattaa niin monenlaisia rikoksia, arvioinnissa keskityttäisiin niihin rikoksiin, jotka vaativat jäsenvaltioiden mielestä erityistä huomiota.

Tästä syystä arvioinnissa keskitytään kolmeen erityisalueeseen, jotka ovat jäterikollisuus, vaarallisten aineiden laitton tuottaminen tai käsitteleminen ja vaarallinen jäte. Siinä olisi myös tarkasteltava kattavasti oikeudellisia ja operatiivisia näkökohtia, jotka liittyvät ympäristörikollisuuden torjuntaan, rajatylittävään yhteistyöhön ja yhteistyöhön asiaankuuluvien EU:n virastojen kanssa.

Tässä yhteydessä erityisen relevantteja ovat jätteistä ja tiettyjen direktiivien kumoamisesta 19 päivänä marraskuuta 2008 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/98/EY² (määräaika saattamiselle osaksi kansallista lainsäädäntöä 12. joulukuuta 2010), ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin 19 päivänä marraskuuta 2008 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/99/EY³ (määräaika saattamiselle osaksi kansallista lainsäädäntöä 26. joulukuuta 2010) ja jätteiden siirrosta 14 päivänä kesäkuuta 2006 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1013/2006⁴ (määräaika saattamiselle osaksi kansallista lainsäädäntöä 12. heinäkuuta 2007).

---

¹ Yhteinen toiminta 5 päivältä joulukuuta 1997 (97/827/YOS), EYVL L 344, 15.12.1997, s. 7–9.

² EUVL L 312, 22.11.2008, s. 3.

³ EUVL L 328, 6.12.2008, s. 31.

⁴ EUVL L 190, 12.07.2006, s. 1.

GENVAL-työryhmän päätöksen mukaisesti arviointikierrös ei kata muuntuyppiseen ympäristörikollisuuteen liittyvää kansainvälistä rikollisuutta, kuten luonnonvaraisten eläinten, puutavaran tai kalojen laitonta kauppaa ja ilman pilaantumista.

Jätedirektiivissä jäsenvaltiot veloitetaan laatimaan kansallisia jätteen syntymistä ehkäiseviä ohjelmia 12. joulukuuta 2013 mennessä. Ohjelmien tavoitteena on esittää jätteen syntymisen ehkäisemistä koskeva yhteensovitettu kansallinen toimintatapa, jossa kuvataan tavoitteet ja politiikat ja jolla pyritään katkaisemaan talouskasvun ja jätteen syntymiseen liittyvien ympäristövaikutusten välinen yhteys. Jätteen syntymistä ehkäisevillä kansallisilla ohjelmilla olisi autettava jäsenvaltioita irrottamaan talouskasvu jätteen syntymiseen liittyvistä ympäristövaikutuksista.

Aikaisemmista arvioinneista saadut kokemukset osoittavat, että asianomaisten säädösten ja ohjelmien täytäntöönpanossa ollaan eri jäsenvaltiossa eri vaiheissa, ja tämä arviointi voisi tarjota hyödyllistä tietoa myös niille jäsenvaltioille, jotka eivät ehkä vielä ole panneet täytäntöön eri välineiden kaikkia osia.

Ympäristörikollisuuden torjunnasta 8. joulukuuta 2016 hyväksytyissä neuvoston päätelmissä⁵ tunnustetaan lisäksi, että ympäristörikollisuuden torjunta edellyttää laajaa, monialaista lähestymistapaa kaikilla tasoilla, parempaa yhteistyötä ja tietojenvaihtoa toimivaltaisten viranomaisten välillä ja myös kolmansien maiden kanssa ja että on tarpeen tehostaa vuoropuhelua ja yhteistyötä asianomaisten kansainvälisten järjestöjen kanssa.

Edellä esitettyjen seikkojen perusteella arvioinnin on tarkoitus olla laaja ja monialainen, eikä siinä ole tarkoitus keskittyä ainoastaan ympäristörikollisuuden torjuntaan liittyvien eri välineiden täytäntöönpanoon vaan myös operatiivisiin näkökohtiin jäsenvaltioissa. Näin ollen arvioinnissa käsitellään syyttävöviranomaisten ja Eurojustin välisen yhteistyön lisäksi kansallisten poliisi- ja tulliviranomaisten yhteistyötä Europolin ja Interpolin kanssa sekä sitä, miten kyseisten toimijoiden antamat tiedot kanavoidaan asiaankuuluville poliisiviranomaisille ja erityisvirastoille. Arviointi kattaa myös jäsenvaltioiden operatiiviset käytännöt jätteenkäsittelyn, jätteenkäsittelylaitosten ja ammattimaisten jätteen keräys- ja kuljetusyritysten osalta.

---

⁵ 15412/16, ENFOPOL 484 ENV 791 ENFOCUSTOM 235.

GENVAL-työryhmä hyväksyi 5. toukokuuta 2017 järjestyksen, jossa jäsenvaltioissa vierailaan. Suomi oli kolmas jäsenvaltio, jota arvioitiin tällä arviointikierroksella. Puheenjohtajavaltio on yhteisen toiminnan 3 artiklan mukaisesti laatinut luettelon arvioinneissa käytettävissä olevista asiantuntijoista. GENVAL-työryhmän puheenjohtajan 28. tammikuuta 2017 toimittaman kirjallisen pyynnön perusteella jäsenvaltiot ovat ilmoittaneet asiantuntijoita, joilla on perusteellinen käytännön kokemus arvioinnin kohteena olevalla alalla.

Arviointiryhmät koostuvat kolmesta kansallisesta asiantuntijasta, joita avustaa kaksi neuvoston pääsihteeristön työntekijää, sekä tarkkailijoista. GENVAL-työryhmä sopi puheenjohtajavaltion ehdotuksen pohjalta, että Euroopan komissio, Eurojust ja Europol olisi kutsuttava tarkkailijoiksi kahdeksannella keskinäisellä arviointikierroksella.

Suomea koskevan arvioinnin toteuttaneet asiantuntijat olivat Michal Buczen, Väino Vaidla ja Leontine Sitee. Neuvoston pääsihteeristöä edustivat Michael Carlin ja Carmen Giuffrida.

Asiantuntijaryhmä laati tämän kertomuksen neuvoston pääsihteeristön avustuksella niiden havaintojen perusteella, joita tehtiin Suomeen 7.–10. marraskuuta 2017 järjestetyn arviointivierailun aikana, sekä Suomen yksityiskohtaisten vastausten pohjalta, joita se toimitti arviointikyselyyn sekä siihen liittyviin jatkokysymyksiin.

3. YLEISET KYSYMYKSET JA RAKENTEET

3.1. Jäterikollisuuden vastainen toimintasuunnitelma tai vastaava strateginen asiakirja

Suomella on käytössä sekä kansallinen ympäristörikostorjunnan strategia, joka tuli voimaan vuonna 2015, että toimenpideohjelma.

Interpolin 23.–29. lokakuuta 1996 pidetyn yleiskokouksen antaman päätöslauselman AGN/65/RES/25 perusteella Keskusrikospoliisin yhteyteen perustettiin 1. lokakuuta 1997 kansallinen työryhmä nimeltä Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä. Työryhmän tehtäviksi sovittiin mm. ympäristörikosten seuranta ja yhteistyön kehittäminen eri valvontaviranomaisten välillä. Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä antaa myös vuosittain kertomuksen ympäristörikosten tilanteesta Suomessa.

Ympäristörikosseurantaryhmä on antanut vuosittaisen kertomuksensa vuodesta 1997 lähtien. Se suositti kertomuksissaan, että kaikille ympäristörikollisuuden torjuntaan osallistuville viranomaisille laadittaisiin kansallinen ympäristörikostorjunnan strategia, jotta taattaisiin niiden toimien tehokkuus.

Ympäristörikosseurantaryhmän suositusten mukaisesti ympäristöministeriö ja sisäministeriö perustivat vuoden 2014 loppupuolella alan kaikkia keskeisiä viranomaisia edustavan yhteisen työryhmän. Tarkoituksena oli laatia luonnos kansalliseksi ympäristörikostorjunnan strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi sekä saada kokonaiskäsitys kansallisen yhteistyön eri muodoista ja määrittää ongelmat.

Kansallinen ympäristörিকostorjunnan strategia valmistui vuonna 2015, ja siinä asetetut tavoitteet on tarkoitus saavuttaa vuoteen 2020 mennessä.

Yhteinen työryhmä on julkaissut toimenpideohjelman meneillään olevalle operatiiviselle kaudelle eli vuosille 2017–2018.

Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän vastuulla on vuodesta 1997 saakka ollut vuosikertomuksen laatiminen ympäristörिकollisuuden tilasta Suomessa, ja se on alusta alkaen esittänyt kertomuksissaan useita suosituksia ja määritellyt tulevia suuntauksia. Tärkeimpiä suosituksia ovat seuraavat:

- Laaditaan kaikille ympäristörिकollisuuden torjuntaan osallistuville viranomaisille tarkoitettu kansallinen ympäristörिकollisuuden torjuntapolitiikka. Seurantaryhmä suositti, että kaikki asianomaiset viranomaiset jatkaisivat yhteistyön kehittämistä ja tehostamista ympäristörिकosten havaitsemisen ja torjunnan alalla, koska toimiva viranomaisyhteistyö on ympäristörिकollisuuden menestyksekkään torjunnan ja tutkinnan välttämätön edellytys.
- Järjestetään säännöllisesti yhteisiä koulutustilaisuuksia ja seminaareja, joilla kehitetään valvontaviranomaisten, rikostutkintaviranomaisten ja syyttäjien erityisosaamista.
- Investoidaan tarvittavat varat virastojen välisen yhteistyön tehostamiseen kansallisella ja alueellisella tasolla. Käytännössä tämä tarkoittaa virastojen välisen yhteistyön alueellisten ryhmien perustamista.
- Arvioidaan ja tarkastellaan säännöllisesti kansallista lainsäädäntöä.

3.2. Jäterikollisuutta koskevat kansalliset ohjelmat ja hankkeet

Kansallisen ympäristörिकostorjunnan strategian ja edellä 3.1 kohdassa kuvatun **seurantaryhmän** perustamisen lisäksi Suomi on toteuttanut seuraavat hankkeet:

Poliisiammattikorkeakoulu toteutti vuosina 2014–2015 Poliisihallituksen ja sisäministeriön rahoituksella harmaata taloutta koskevan **tutkimuksen nimeltä "Laittomat jätevirrat"** (Sahramäki, Iina & Kankaanranta, Terhi: "Jäterikollisuus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa". Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 43, 2016). Hankkeen tarkoituksena oli lisätä tilannetietoisuutta jäterikollisuudesta ja määrittää tapoja ehkäistä ja valvoa sitä. Siinä tarkasteltiin tavoitteiden asettamista alan lyhyen ja pitkän aikavälin kehittämistoimille ja niihin liittyvien tarpeiden määrittämistä. Hankkeessa esiteltiin myös tutkimuksen perusteella muodostettu tilannekuva ja ehdotuksia torjunta- ja valvontamenetelmien kehittämiseksi.

Tutkimushankkeessa tarkasteltiin laittomien jätevirtojen ja laittoman jätekaupan nykytilaa sekä tulevia kehityssuuntia viidestä eri näkökulmasta, jotka olivat asiantuntijoiden, tuomioiden, tapaustutkimuksen, tulevaisuustutkimuksen ja rajatylittävien ilmiöiden näkökulmat. Tilannekuvan kattavuutta pyrittiin lisäämään käyttämällä useita tutkimusaineistoja ja soveltamalla monipuolisesti eri tutkimusmenetelmiä.

Poliisihallitus on käynnistänyt **Itä-Uudenmaan pilottihankkeen**, joka on edelleen meneillään. Hankkeessa perustetaan ympäristörikollisuuteen erikoistuneita tutkintaryhmiä.

Poliisihallitus laati vuonna 2016 ohjekirjeen alueellisen yhteistyöryhmän perustamisesta. Ryhmä koostuu poliisin, syyttäjänviraston, Tullin, veroviranomaisten, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen edustajista. Yhteistyöryhmä on kokoontunut vaihtaakseen tietoja ongelmallisista tapauksista ja tutkimuksista ja järjestääkseen yhteistä koulutusta lakimuutoksista. Poliisihallitus johtaa tätä verkostotoimintaa, ja se pyysi vuonna 2016 tilannekatsauksen ryhmän toiminnasta ja saavutuksista.

Suomen viranomaiset pitävät pilottihanketta erittäin onnistuneena, ja niiden tarkoituksena on laajentaa verkosto kattamaan kaikki alueet.

Ympäristöministeriö on myöntänyt Uudenmaan ELY-keskukselle erityistä kehittämisrahoitusta ohjauksen kehittämishankkeeseen, jossa laaditaan toimintamalli ELY-keskukselle asianomistajana toimimisesta oikeusprosesseissa. Tarkoituksena on laatia mm. lausuntoja, korvausvaatimuksia, loppulausuntoja ja muutoksenhakukirjelmää koskevat mallit. Hankkeen päätteeksi syksyllä 2017 perustettiin ELY-keskusten asiantuntijoiden yhteistyöverkosto, joka antaa neuvoja ELY-keskuksille ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaisille vireillä olevissa ympäristörikosasioissa.

3.3. Tilastot

3.3.1. Merkittävimmät jäterikollisuuden kehityssuuntaukset

Tulliviranomaisten tietoon muutaman viime vuoden aikana tulleet ympäristörikokset ja ympäristöön liittyvät rikokset, joista on aloitettu tutkinta, ovat olleet pääasiassa tapauksia, joissa sähkö- ja elektroniikkalaiteromua (SER) ja käytettyjä akkuja on viety Viroon, muihin Baltian maihin tai EU:n ulkopuolelle. Ennen vuoden 2011 loppua ja vuonna 2012 Suomessa ei juurikaan ollut havaittu SER-jätteen laittomia kansainvälisiä siirtoja, joista olisi aloitettu rikostutkinta.

Suurin osa Suomen ympäristörikoksista liittyvät SER-jätteen ja käytettyjen akkujen vientiin Suomesta Viroon tai Viron kautta muihin Baltian maihin. Joissakin tapauksissa on samalla viety laittomasti myös muita vaarallisia aineita, kuten tinneriä tai öljyjätettä. Suurin osa rikoksista on havaittu Helsingin satamissa.

Viime aikoina on lisäksi kirjattu tapauksia, joissa romuajoneuvoja (varaosia) on viety myös EU:n ulkopuolisiin maihin.

Jotkin poliisiyksiköt ovat suunnitelleet ja toteuttaneet kohdennettuja ratsioita jätteenkuljetusrytiksiin esitutkinnassa, päivittäisessä työssä ja vinkkeinä saatujen tietojen perusteella.

Kuljetukseen on käytetty rahtikontteja sekä kuorma-, paketti- ja henkilöautoja. Suomessa rikolliset ovat yleensä lastanneet SER-jätteen kontteihin ja pyrkineet lähettämään ne meriteitse Afrikan valtioihin.

Lisäksi on kirjattu useita ympäristön turmelemistapauksia ja ympäristörikoksia, joiden yhteydessä vaarallisia aineita on kuljetettu ajoneuvoissa, joita ei ole varusteltu tähän tarkoitukseen ja/tai joissa aineet on pakattu puutteellisesti. Kaikkiin vaarallisten aineiden kuljetustapauksiin ei kuitenkaan liity ympäristörikosta.

Tähän mennessä tapausten ei ole havaittu olevan yhteydessä järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai muuhun vakavaan rikollistoimintaan. Yhden ympäristön turmelemistapauksen todettiin olevan yhteydessä törkeään kirjanpitorikokseen.

Keskusrikospoliisi antoi kesällä 2017 lehdistötiedotteen, joka koski ensimmäistä laajamittaiseen laittomaan jätteen siirtoon liittyvää tutkintaa Suomessa. Kyseisessä tapauksessa pääkaupunkialueelta oli laivattu Viroon kymmeniä rekkalasteja purkujätettä. Tapaus on ainutlaatuinen Suomessa, ja se liittyy läheisesti myös erittäin laajaan talousrikostutkintaan, jossa on havaittu piirteitä vakavasta ja järjestäytyneestä rikollisuudesta.

3.3.2. Kirjattujen tapausten määrä

Ympäristörikostilastot laaditaan rikosnimikkeittäin. Rikosnimike voi muuttua syyteharkintavaiheessa ja tuomioistuinkäsittelyn aikana. Ympäristörikosten määrä riippuu ympäristörikoksen määritelmästä.

Kaikkia ympäristörikoksia ei kuitenkaan ilmoiteta poliisille, joten ympäristörikostilastot eivät anna todenmukaista kuvaa ympäristön tämänhetkisestä tilasta eivätkä kerro luotettavasti siihen mahdollisesti kohdistuvista uhkista.

Suomen ympäristörikokset liittyvät pääasiassa jätteisiin. Kaikki Suomen syyttäviviranomaisen tilastot laaditaan nostettujen syytteiden perusteella, joten jäterikosten tilastolliset määrät pystytään laskemaan yksittäisten rikosten määrän perusteella. Tilastoista ei kuitenkaan voida päätellä, onko jätelakia sovellettu. On nimittäin todennäköistä, että useimmat poliisin jätelain rikkomisina kirjaamat tapaukset ovat roskaamista, jätteiden hylkäämistä tai valvomatonta käsittelyä koskevia tapauksia. Yksityishenkilöt tai yritykset ovat laiminlyöneet velvollisuutensa huolehtia jätteistään (esim. kotitalousjäte, vanhat huonekalut ja kodinkoneet tai rakennusjäte) asianmukaisesti ja hylänneet ne sen sijaan esimerkiksi metsään. Siivouskustannuksista vastaa yritys ja joskus myös yksityinen kiinteistönomistaja.

Tulliviranomaisten tietoon ja esitutkintaan edenneet ympäristörikokset ja erilaisia ympäristörikoselementtejä sisältäneet rikkomukset ovat liittyneet pääasiassa SER-jätteen ja käytettyjen akkujen vientiin. Luonnonsuojelurikoksissa ja -rikkomuksissa kyse on yleensä ollut luvanvaraisten eläin- ja kasvipäristötuotteiden tuonnista postilähetysten tai matkustajatuomisina. Joissakin tapauksissa rikokset on tehty osana liiketoimintaa. Tutkituissa tapauksissa tekijöinä ovat olleet suomalaiset luonnolliset henkilöt sekä suomalaiset oikeushenkilöt tai ulkomaiset yksityishenkilöt. Tekotapoja on kuvattu edellä yksityiskohtaisemmin. Edellisvuoteen verrattuna ympäristö- ja luonnonsuojelurikosten määrä on pysynyt lähes samana.

Rajavartiolaitoksen tutkimat rikokset paljastuvat yleensä rajanylityspaikkojen ulkopuolella suoritettuna rajavalvonnan yhteydessä. Rajavartiolaitoksella on hyvät edellytykset ympäristövalvontaan, sillä ne suorittavat maa-, meri- ja ilma- ja ilmailuvalvontaa ja niillä on käytössään siihen tarvittava kalusto. Myös sivulliset ilmoittavat ympäristörikoksista Rajavartiolaitokselle.

Rajavartiolaitos kirjasi vuonna 2016 yhteensä 186 ympäristörikosta ja -rikkomusta, kun vuonna 2015 luku oli 189.

Edellä mainittujen rikosten lisäksi Rajavartiolaitos kirjasi 17 metsästysrikkomusta (11 tapausta vuonna 2015), kolme metsästyslain rikkomista (kaksi tapausta vuonna 2015) ja kymmenen luvatonta pyyntiä (kahdeksan tapausta vuonna 2015). Rikostutkinta aloitettiin epäillystä metsästysrikkomuksesta Ahvenanmaalla (ei tapauksia vuonna 2015). Rajavartiolaitos kirjasi myös kaksi merenkulun ympäristönsuojelurikkomusta (yksi tapaus vuonna 2015). Joidenkin alusten epäiltiin käyttäneen polttoainetta, jonka lyijypitoisuus ylitti sallitun rajan.

Vuonna 2016 syyttäjät tutkivat 114 rikoslain 48 luvussa mainittua ympäristörikosta, mutta vuosittain tutkitaan yhteensä noin 300 ympäristörikosta, kun mukaan lasketaan myös rikokset, joita ei ole mainittu rikoslaissa.

Kaiken kaikkiaan syyttäjät käsittelevät vuosittain noin 80 000 rikosta.

Tilastoja ei julkaista kokonaisuutena, mutta Suomen kansallinen ympäristörikosseurantatyöryhmä julkaisee niistä osia vuosittain. Ne ovat saatavilla osoitteessa

http://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/kansallinen_ymparistorikosten_seurantaryhma.

Seuraavista taulukoista voidaan tehdä joitakin päätelmiä:

Taulukko 1. Rikostutkintaviranomaisille ilmoitetut rikoslain 48 luvun ympäristörikokset vuosina 2012–2016

Rikoslaissa mainitut ympäristörikokset	2012	2013	2014	2015	2016
Ympäristön turmeleminen, 48 luvun 1 §	146	141	168	166	187
Törkeä ympäristön turmeleminen, 48 luvun 2 §	0	12	9	5	11
Ympäristörikkomus, 48 luvun 3 §	213	258	192	181	276
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen, 48 luvun 4 §	4	4	3	5	7
Luonnonsuojelurikos, 48 luvun 5 §	32	37	47	37	29
Rakennussuojelurikos, 48 luvun 6 §	4	3	4	3	1
Yhteensä	399	455	423	397	511

Taulukko 2. Syyttäjille saapuneet ympäristörikkokset ja -rikkomukset vuosina 2012–2016

Ympäristörikkokset	2012	2013	2014	2015	2016
Ympäristön turmeleminen, 48 luvun 1 §	58	52	75	65	62
Törkeä ympäristön turmeleminen, 48 luvun 2 §	2	7	7	9	3
Ympäristörikkomus, 48 luvun 3 §	24	29	32	18	35
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen, 48 luvun 4 §	4	2	2	4	3
Luonnonsuojelurikos, 48 luvun 5 §	20	16	24	23	8
Rakennussuojelurikos, 48 luvun 6 §	4	3	1	1	3
Yhteensä	112	109	141	120	114

Taulukko 3. Syyttäjille saapuneet muut ympäristörikkokset vuosina 2012–2016

Muiden lakien rikkomiset	2012	2013	2014	2015	2016
Jäterikkomus	13	1	0	0	0
Jätelain rikkominen	6	19	24	18	23
Kalastusrikkomus	17	12	11	11	4
Maastoliikenne-rikkomus	6	11	9	7	9
Luonnonsuojelurikkomus	4	5	8	9	8
Maa-ainesrikkomus	0	2	1	0	5
Yhteensä	46	52	53	45	49

Taulukko 4. Kokonaan tai osittain hylättyjen syytteiden lukumäärien ja prosenttiosuuksien kehitys vuosina 2012–2016

Vuosi	Tuomittu syytteen mukaisesti	Syyte hylätty kokonaan tai osittain	Hylkäämisprosentti (%)	Kaikki ratkaisut
2012	153	19	9,30 %	203
2013	53	9	9,80 %	122
2014	92	24	18,40 %	130
2015	95	28	16,50 %	170
2016	122	30	18,98 %	158

3.4. Jäterikollisuuden ehkäisemiseen ja torjumiseen osoitetut kansalliset määrärahat ja EU-rahoitteinen tuki

Suomi ei ole osoittanut kansallisia määrärahoja erityisesti jäterikollisuuden ehkäisemiseen ja torjuntaan. Talousrikosten tutkintaan on kuitenkin varattu tietyt määrärahat. Talousrikosyksikkö tutkii ympäristörikokset, joten niiden tutkintaan voidaan käyttää samoja määrärahoja. Tutkintaviranomaiset ovatkin hankkineet välineitä ja palkanneet lisää henkilökuntaa juuri talousrikosyksikköjen määrärahoilla.

Ainoat jäterikollisuuden torjuntaan tarkoitetut määrärahat ovat peräisin Poliisihallitukselta, joka rahoittaa Itä-Uudenmaan pilottihanketta (ks. edellä 3.2 kohta).

Syyttäjänvirastot ja tuomioistuimet eivät saa määrärahoja jäterikollisuuden torjuntaan. Tämä voi olla ongelma etenkin, kun määrärahoja myönnetään muille viranomaisille (kuten poliisille). Tilanne voi nimittäin johtaa siihen, että useita tapauksia tutkitaan mutta niistä ei aloiteta syytetoimia.

EU:n määrärahoja ei ole myönnetty poliisille jäterikollisuuden torjuntaan. Ainoastaan tulliviranomaisille on myönnetty (Herkules III -ohjelmasta) EU-rahoitusta, jolla on hankittu tällä hetkellä Suomen Venäjän-vastaisella rajalla Vainikkalassa sijaitseva junien läpivalaisulaite. Laitteella läpivalaistaan tuonti- ja vientirahtia Suomen ja Venäjän välisessä rautatieliikenteessä. Läpivalaisulaite on tärkeä väline Vaalimaan kautta kulkevan rautatierahdin valvonnassa laittomien jätesiirtojen havaitsemisen kannalta. Vaalimaan kautta kulkee vuosittain noin 250 000 kuljetusyksikköä eli noin 40 prosenttia Suomen ja Venäjän välisen rautatieliikenteen kuljetusyksiköistä. Suomen tullilla on myös kiinteä raskaiden ajoneuvojen läpivalaisukalusto Vaalimaan rajanylityspaikalla sekä siirrettävä läpivalaisulaite Vuosaaren satamassa Helsingissä. Tullilla on kaksi liikkuvaa läpivalaisulaitetta, joista toinen on Helsingin alueella ja toinen Vaalimaan rajanylityspaikalla. Rahoitus Helsingin läpivalaisulaitteeseen saatiin EU:n Herkules III -ohjelmasta. Kyseisiä laitteita käytetään myös laittomien jätesiirtojen havaitsemiseen.

3.5. Jäterikollisuuden torjunta

Jäterikollisuuden torjunta perustuu rikoslain 39/1889 48 luvun 1–4 §:n ja jätelain 646/2011 147 §:n säännöksiin ja periaatteisiin.

Jätelaki sisältää kuvaukset erityyppisestä kielletystä toiminnasta, ja rangaistuksista säädetään sekä rikoslaissa että jätelaissa.

Ympäristölaeissa säädettyjen vaatimusten noudattamisen valvonta kuuluu pääasiassa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille (ELY-keskukset) ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaisille. Niiden toimivalta valvonta-asioissa on osittain päällekkäistä. Myös Suomen ympäristökeskuksella sekä turvallisuus- ja kemikaalivirastolla (Tukes) on tiettyjä valvontatehtäviä.

ELY-keskuksille kuuluu ympäristönsuojelulain, luonnonsuojelulain, vesilain ja jätelain mukaisia lupa- ja valvontatehtäviä. ELY-keskusten yleisinä tehtävinä on edistää ympäristönsuojelua, valvoa yleistä etua ympäristö- ja vesiasioissa sekä toimia kantajana tai vastaajana tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa. Vesilain, ympäristönsuojelulain ja jätelain mukaan ELY-keskukset voivat toimia asianomistajina ympäristörikosasioissa, jos yleistä etua on loukattu.

Ympäristönsuojelulaissa ja ympäristönsuojelun erityislainsäädännössä kunnille on määrätty keskeisiä lupa- ja valvontatehtäviä. Kunnissa näistä tehtävistä vastaa kunnanvaltuuston asettama ympäristönsuojeluviranomainen, joka on usein kunnan ympäristölautakunta. Yksi ja sama lautakunta voi toimia myös usean kunnan yhteisenä viranomaisena.

Kun valvontaviranomainen havaitsee lainvastaisen tilanteen, sillä on velvollisuus ryhtyä toimeen tilanteen korjaamiseksi.

Valvontaviranomainen toimii valvonta-asioissa kyseessä olevan valvottavan lain ja hallintolain säännösten mukaisesti. Mahdollisia tapoja edetä valvonta-asiaissa ovat muun muassa selvityspyyntö, tarkastus (tarkastuspöytäkirja mahdollisine kehotuksineen), kehoitus ja hallintopakkomääräys. On korostettava, ettei Suomen laissa säädetä hallinnollisista seuraamuksista. Näin ollen hallintoviranomainen voi ainoastaan antaa määräyksen ympäristörikoksen muodostavan toiminnan seurausten korjaamisesta. Sakkoa voidaan määrätä ainoastaan, jos määräystä ei noudateta.

Valvontaviranomaisilla on myös velvollisuus ilmoittaa havaitsemistaan lainvastaisista teoista tai laiminlyönneistä poliisille tai Tullille, jollei laissa säädettyjä edellytyksiä ilmoittamatta jättämiselle ole.

Ympäristönsuojelulain 188 §:n mukaan *ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista.*

Viimeksi Helsingissä pidetyssä kokouksessa poliisi ilmoitti, että yhteistyössä oli ongelmia, sillä hallintoviranomaiset eivät kirjaa kaikkia vähäisiä jäterikkouksia.

Ongelmaan puututtiin vuonna 2015 perustamalla 11 alueellista virastojen välistä työryhmää, joiden tarkoituksena on varmistaa yhtenäiset viranomaiskäytännöt.

Vuoden 2014 ympäristönsuojelulaki edellyttää, että valtion valvontaviranomaisina toimivat ELY-keskukset ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset laativat säännöllistä valvontaa varten alueelleen valvontasuunnitelman. Valvontasuunnitelmaan tulee sisältyä tiedot alueen ympäristöoloista ja pilaantumisvaaran aiheuttavista toiminnoista, ja siinä on määriteltävä valvontaresurssit ja -keinot. Suunnitelmassa on kuvattava valvonnan järjestämisen ja riskinarvioinnin perusteet kyseisessä kunnassa ja valvontaviranomaisten yhteistyö.

Valvontasuunnitelma on tarkistettava säännöllisesti. ELY-keskusten ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaisten on valvottava ympäristöluvanvaraisia ja rekisteröitäviä toimintoja säännöllisesti määräaikaistarkastuksin. Tarkastuskohteet ja -tiheys on määriteltävä ympäristöriskien arvioinnin perusteella. Valvontasuunnitelma on pakollinen ainoastaan ympäristöluvan omaavien laitosten valvonnassa. Osa valvontaviranomaisista on kuitenkin sisällyttänyt suunnitelmaan myös jätelain, vesilain ja kemikaalilain mukaiset valvontatoimet.

Valtion valvontaviranomaisen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen on laadittava ohjelma luvanvaraisten ja rekisteröitävien toimintojen määräaikaistarkastuksista ja niiden muusta säännöllisestä valvonnasta (*valvontaohjelma*). Valvontaohjelmassa on oltava tiedot valvottavista kohteista ja niihin kohdistettavista säännöllisistä valvontatoimista. Valvontaohjelma on pidettävä ajan tasalla.

Ympäristölupien valvonta tuli maksulliseksi 1. tammikuuta 2015 alkaen. Valvontamaksusta säädetään 30. joulukuuta 2014 annetussa valtioneuvoston asetuksessa 1397/2014. Maksu voidaan periä rikkomuksen tai laiminlyönnin oikaisemisesta sekä onnettomuustilanteisiin tai toiminnan keskeyttämiseen liittyvistä tarkastuksista valvontaohjelman mukaisesti.

Valvonta käsittää ennako- ja jälkivalvonnan. Ennakovalvontaan kuuluvat valvontasuunnitelmassa määriteltyjen toimintojen ympäristölupatarpeen arviointi, lupahakemuksista aluehallintovirastoille ja kunnille annettavat lausunnot, osallistuminen lupamenettelyyn liittyviin tarkastuksiin ja neuvotteluihin sekä muutoksenhaku. Jälkivalvonta on laillisuusvalvontaa eli lupamääräysten ja muiden säännösten noudattamisen valvontaa. Siihen sisältyy raporttien (vuosi- ja kuukausiraportit, häiriöraportit ja ympäristön tilan seurantaraportit) tarkastaminen, laitoksiin tehtävät määräaika- ja muut tarkastukset, poikkeustilanteita koskevien ilmoitusten ja yleisöilmoitusten käsittely sekä hallinnolliset toimet lainmukaisen tilanteen saavuttamiseksi. Valvonnan tehostamisessa käytetään kehotusta, hallintopakkoa ja/tai ilmoitusta poliisille rikostutkintaa varten.

Eri lakien mukaisten tehtävien hoitamisen kehittämisen ja ohjaamisen ohella ympäristöministeriö voi antaa valvontaviranomaisille tarkempia valvontaohjeita ympäristönsuojelulain nojalla. Ympäristöministeriö antoi 16. toukokuuta 2016 uuden, ensisijaisesti ELY-keskuksille tarkoitetun valvontaohjeen.

Suomen lakia (jätelain 117 ja 124 §:ää) on muutettu jätteiden siirrosta 14. kesäkuuta 2006 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1013/2006 mukaisesti. Muutos koski lähinnä maakohtaisten tarkastussuunnitelmien laatimista jätesierrojen valvonnan tehostamiseksi. Suomessa tarkastussuunnitelma vuosiksi 2017–2019 otettiin käyttöön vuoden 2017 alussa. Suunnitelmassa käsitellään erityisesti Suomen ympäristökeskuksen tietoon tulleita laittomia jätesierroja, jotka on eritelty jätelajeittain. Riskinarvioinnin perusteella tarkastusten painopisteeksi valittiin käytetyt lyijyakut, sähkö- ja elektroniikkalaiteromu (SER), romuajoneuvot ja niiden varaosat sekä rakennusjäte. Tarkastuksia tehdään jätelajista riippuen sekä jätteen syntypaikalla että keräyksen, kuljetuksen ja käsittelyn aikana.

Mainitut muutokset tulivat voimaan 1. tammikuuta 2016.

ELY-keskuksilla ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaisilla on toimivalta toteuttaa rajatylittäviä jätesierroja koskevia tarkastuksia.

Suomi ei ole toteuttanut tiedotuskampanjoita ympäristöriskollisuuden torjunnan alalla. Yksityinen yhdistys on toteuttanut vapaaehtoistoimia jätekuljetustoimijoiden tietämyksen lisäämiseksi ja julkaissut niille tarkoitetut ohjeet aiheesta. Nämä toimet olivat kansallisen ympäristöriskotorjunnan strategian ja toimenpideohjelman tavoitteen mukaiset.

3.6. Päätelmät

- Suomella on käytössä sekä kansallinen ympäristörikostorjunnan strategia että toimenpideohjelma. Kansallisessa ympäristörikostorjunnan strategiassa asetetut tavoitteet on tarkoitus saavuttaa vuoteen 2020 mennessä. Näkyviä tuloksia ei ole vielä saatu, sillä strategia hyväksyttiin vasta kaksi vuotta sitten.
- Näiden välineiden käyttöönottoa voidaan kuitenkin pitää esimerkkinä hyvistä käytännöistä.
- Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän ja työryhmän vastuulla on vuodesta 1997 saakka ollut vuosikertomuksen laatiminen ympäristörikollisuuden tilasta Suomessa ja useiden suositusten esittäminen. Kaikkien ympäristörikollisuuden torjuntaan osallistuvien viranomaisten kesken on perustettu työryhmiä.
- Edellä todettu osoittaa, että ympäristörikosten torjuntaa on ryhdytty pitämään ensisijaisen tärkeänä. Arvioijan mielestä toimintatapaa olisi pidettävä esimerkkinä hyvästä käytännöstä.
- Joitakin jäterikollisuuteen liittyviä valistusohjelmia ja yhteistyön tehostamisohjelmia on toteutettu tai toteutetaan parhaillaan. Valtio ei kuitenkaan ole järjestänyt ympäristörikosten torjuntaan keskittyviä kampanjoita.
- Arvioijan mielestä ympäristörikosten torjunnasta vastaavien Suomen viranomaisten, lähinnä ympäristöministeriön, olisi järjestettävä säännöllisesti yleisölle suunnattuja tiedotuskampanjoita, joilla ihmisiä opastetaan toimimaan lain mukaisesti ja selitetään, mikä on sallittua ja mikä ei. Ympäristöviranomaisten olisi oltava johtavassa asemassa yleisen tietämyksen lisäämisessä siitä, mitä vahinkoa ja haittaa ympäristölle aiheutuu ympäristölupia koskevista rikkomuksista. Niiden olisi myös kerrottava aktiivisesti yleisölle havaituista tapauksista ja aiheutuneista vahingoista.
- Arviointiryhmä ei saanut Suomen viranomaisten toimittamien tietojen perusteella kattavaa kuvaa maan ympäristörikostilanteesta. Kaikkia ympäristörikoksia ei ilmoiteta poliisille, joten ympäristörikostilastot eivät anna todenmukaista kuvaa ympäristön tämänhetkisestä tilasta eivätkä kerro luotettavasti siihen mahdollisesti kohdistuvista uhkista. Tilastot vaikuttavatkin puutteellisilta, eikä niistä ilmene kansallinen kehityssuuntaus.
- Arvioijan mielestä yhden viranomaisen olisi koottava tilastot, ja niihin olisi sisällytettävä kaikki ympäristön turmelemistapaukset rikoksista vähäisiin rikkeisiin ja hallinnollisiin rikkomuksiin saakka. Kun tilastotiedot on tallennettu yhteen paikkaan, niitä voidaan analysoida ja niiden perusteella voidaan tehdä riskinarviointeja ja uudelleenarviointeja esimerkiksi resurssienhallinnasta ja tekojen kriminalisoinnista.

4. KANSALLISET RAKENTEET

4.1. Oikeuslaitos (syyttäviviranomaiset ja tuomioistuimet)

4.1.1. Sisäinen rakenne

Oikeuslaitoksen rakenne

Oikeuslaitos käsittää riippumattomat tuomioistuimet, syyttäjälaitoksen, lainvalvontaviranomaiset, jotka vastaavat tuomioiden täytäntöönpanon valvonnasta, Rikosseuraamuslaitoksen, joka vastaa vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta, sekä asianajajaliiton ja muut oikeusavun tarjoajat.

Kaikki nämä työskentelevät oikeusministeriön hallinnon alaisuudessa.

Tuomioistuinrakenne

Suomessa on 27 kärjäoikeutta, jotka käsittelevät rikos- ja riita-asioita (vuodesta 2019 alkaen niiden määrä pienenee 20:een). Kärjäoikeuden päätökseen voidaan yleensä hakea muutosta hovioikeudesta, joita maassa on viisi. Hovioikeuden ratkaisuun voidaan hakea muutosta korkeimmasta oikeudesta edellyttäen, että se antaa valitusluvan.

Tuomioistuimet ovat riippumattomia, ja niitä sitoo ainoastaan voimassaoleva lainsäädäntö.

Tuomioistuinten riippumattomuus on taattu perustuslaissa.

Tuomioistuinrakenteeseen kuuluvat myös hallinto-oikeudet, joiden ratkaisuihin voidaan hakea muutosta korkeimmasta hallinto-oikeudesta. Lisäksi on erityistuomioistuimia (markkinaoikeus, työtuomioistuin, vakuutus oikeus ja valtakunnanoikeus).

Syyttäjälaitos

Syyttäjät ovat itsenäinen osa Suomen oikeuslaitosta, ja heidän ratkaisunsa ja toimivaltansa ovat oikeudellisesti sitovia.

Syyttäjälaitos koostuu Valtakunnansyyttäjänvirastosta ja 11 alueellisesta syyttäjänvirastosta, joilla on 25 palvelutoimistoa. Myös valtakunnansyyttäjä toimii itsenäisesti ottamatta ohjeita valtionhallinnolta tai oikeusministeriöltä. Oikeusministeriö päättää kuitenkin syyttäjälaitoksen rahoituksesta.

Syksyllä 2018 tai keväällä 2019 otetaan käyttöön syyttäjälaitoksen uusi organisaatio.

Syyttäjälaitoksesta tulee yksi virasto, joka koostuu neljästä syyttäjäl alueesta (etelä, länsi, pohjoinen ja itä) ja valtakunnansyyttäjän toimistosta.

Kukin syyttäjä toimii itsenäisesti. Jos syyttäjä jättää syytteen nostamatta ja valtakunnansyyttäjä on tästä eri mieltä, hänellä on kuitenkin oikeus ottaa asia ratkaistavakseen tai siirtää se toisen syyttäjän käsiteltäväksi.

Suomessa syyttäjä ei vastaa esitutkinnasta, sillä se kuuluu esitutkintaviranomaisten (poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli ja Puolustusvoimat) tehtäviin. Laki velvoittaa kuitenkin lainvalvontaviranomaiset tekemään yhteistyötä syyttäjän kanssa esitutkintavaiheessa, ja myös syyttäjä on vastuussa esitutkinnan tuloksesta. Esitutkinta-aineisto laaditaan ja toimitetaan syyttäjälle syyttecharkintaa varten.

Kun esitutkinta on suoritettu, syyttäjä päättää syytteen nostamisesta epäiltyä vastaan. Jos syyttäjä päättää nostaa syytteen, käräjäoikeudessa pannaan yleensä vireille rikosoikeudenkäynti. Johtavan esitutkintaviranomaisen on tehtävä yhteistyötä syyttäjän kanssa. Syyttäjä johtaa esitutkintaa ainoastaan rikoksissa, joissa epäiltynä on poliisi.

Suomessa syyttäjälaitoksessa ei ole ympäristörikoksiin erikoistunutta yksikköä. Ympäristörikokset osoitetaan yleensä sille taholle, jolla on erityinen intressi niiden käsittelyyn, ja asiantuntemus kertyy työn ohessa. Tapauksia on kuitenkin niin vähän, ettei varsinaista erikoistumista yleensä tapahdu.

4.1.2. Valmiudet ja esteet jäterikoksiin liittyvien tapausten syyteeseenpanossa ja sanktioinnissa

Tuomarit ja syyttäjät pitävät erityisen ongelmallisena sitä, että ympäristörikoksiin erikoistuminen on vähäistä ja alalla on voimassa useita lakeja, asetuksia ja määräyksiä. Erikoistumisen puute luo myös epätasapainoa syyttäjien ja puolustajien välille, sillä puolustus voi käyttää asianajajia, joilla on paljon asiantuntemusta alalta.

Syyttäjien mielestä tuomiot ovat liian lieviä ja ennaltaehkäisyä olisi painotettava enemmän.

Syyttäjät pitävät erityisenä ongelmana Afrikkaan suuntautuvia jätteensiirtoja. Vähäinen yhteistyö kolmansien maiden kanssa estää vientitavaran määränpään selvittämisen. Ongelmia voi syntyä tilanteissa, joissa ei pystytä varmistamaan, onko tavara jätettä vai kierrätystavaraa. Vaikka tavarat määriteltäisiin laissa tiettyjen kriteerien perusteella, niiden todellinen tarkoitus saadaan selville vasta määränpäässä.

Ympäristörikollisuuteen erikoistuneita tuomareita ei ole eivätkä tuomarit pysty omasta mielestään hankkimaan riittävää asiantuntemusta työn ohessa, sillä tapauksia on vähän (noin 100–150 vuodessa) ja ne ovat monimutkaisia. Lisäksi vain muutamat niistä ovat vakavia rikoksia.

Tuomarit korostavat, että syyte jätetään nostamatta ympäristö- ja luonnonsuojelurikoksissa huomattavasti useammin kuin muissa rikoksissa. Tämä johtuu kyseessä olevien oikeudellisten kysymysten monitahoisuudesta ja todisteiden esittämisen vaikeudesta. Tuomarien mukaan lainvalvontaviranomaisten ja syyttäjien välistä esitutkintavaiheen yhteistyötä olisi tehostettava, jotta voidaan taata riittävien todisteiden saaminen rikosasian näyttökynnyksen ylittymiseksi. Heidän mukaansa myöskään lautamiehillä, joista vakavimpia ympäristörikoksia käsittelevät tuomioistuimet nykyisin koostuvat, ei ole monitahoisten ympäristöasioiden edellyttämää tietämystä ja osaamista. He eivät nimittäin ole ammatiltaan oikeusoppineita vaan kunnanvaltuustojen neljän vuoden toimikaudeksi valitsemia maallikoita.

4.2. Lainvalvontaviranomaiset

4.2.1. Jäterikosten ehkäisemiseen ja torjuntaan osallistuvien tutkintaviranomaisten rakenne ja niiden välinen yhteistyö

Suomessa on kolme omilla vastuualueillaan toimivaa lainvalvontaviranomaista eli poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos.

Poliisilla on yleinen toimivalta rikosten ehkäisyn ja tutkinnan alalla, kun taas Tullilla on valtuudet tutkia tullirikoksia ja Rajavartiolaitos hoitaa rajanylityksiin liittyvät tapaukset.

Kyseiset kolme lainvalvontaviranomaista tekevät tiivistä yhteistyötä. Ne pitävät esimerkiksi päivittäin klo 9.00 videokonferenssin, jossa ne vaihtavat tietoja uusimmista tapauksista ja ilmiöistä. Niillä on yhteinen tilanneanalyysirakenne (poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen PTR-yhteistyö).

Poliisin ja Rajavartiolaitoksen ohjauksesta, seurannasta ja valvonnasta vastaa sisäministeriö. Poliisihallitus on keskushallintoviranomainen, jonka tehtäviin kuuluu poliisitoiminnan ja sen tukitoimien suunnittelu, johtaminen, kehittäminen ja valvonta. Lisäksi se vastaa poliisin palvelujen tasapuolisesta saatavuudesta koko maassa, päättää poliisiyksiköiden välisestä yhteistoiminnasta sekä vastaa poliisiyksiköiden tulosohtauksesta. Sillä on valtuudet antaa poliisille ohjeistuksia, ohjeita, ohjekirjeitä ja kirjallisia määräyksiä. Poliisilaitokset ja valtakunnalliset yksiköt raportoivat suoraan Poliisihallitukselle.

Poliisi

Paikallispoliisi koostuu 11 poliisilaitoksesta. Paikallispoliisin palveluja tarjotaan pääpoliisiasemilla ja poliisin palvelupisteissä. Poliisilaitokset sijaitsevat Helsingissä, Itä-Uudellamaalla, Länsi-Uudellamaalla, Hämeessä, Kaakkois-Suomessa, Lounais-Suomessa, Itä-Suomessa, Oulussa, Sisä-Suomessa, Pohjanmaalla ja Lapissa. Paikallispoliisin tehtävänä on ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta, toimia rikollisuuden ennaltaehkäisemiseksi, tutkia rikoksia ja muita yleistä järjestystä tai turvallisuutta vaarantavia tapahtumia, ohjata ja valvoa liikennettä, edistää liikenneturvallisuutta ja suorittaa muut poliisille laissa säädetyt tai muuten määrätyt tehtävät.

Poliisihallituksen alaisia valtakunnallisia yksiköitä ovat Keskusrikospoliisi ja Poliisiammattikorkeakoulu.

Keskusrikospoliisin tehtävänä on torjua kansainvälistä, järjestäytynyttä, ammattimaista, taloudellista ja muuta vakavaa rikollisuutta, suorittaa tutkintaa sekä kehittää rikostorjuntaa ja rikostutkintamenetelmiä. Keskusrikospoliisi toimii maanlaajuisesti. Sen päätoimipaikka sijaitsee Vantaalla ja muut yksiköt Tampereella, Joensuussa, Oulussa, Turussa ja Rovaniemellä. Keskusrikospoliisin organisaatioon kuuluvat hallinto, rikostutkinta, rikostiedustelu ja rikostekninen laboratorio.

Ympäristörikollisuuden tutkintaan erikoistunutta yksikköä ei ole. Ympäristörikokset tutkitaan yleensä talousrikosyksikössä, koska ne luokitellaan talousrikoksiksi.

Kullakin paikallisella poliisilaitoksella on talousrikosyksikkö, joka tutkii alueen talousrikosepäilyjä. Jos rikoksen epäillään tapahtuneen useassa paikassa, tutkintavaltuuksista päätetään tapauskohtaisesti (Poliisihallitus päättää viimekädessä). Keskusrikospoliisi tutkii erityisen merkittävät tai vakavat tapaukset ja rikokset, joilla on kansainvälinen ulottuvuus.

Ainoastaan Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella on ympäristörikollisuutta tutkiva yksikkö, joka perustettiin 3.2 kohdassa mainitussa pilottihankkeessa.

Suomen suojelupoliisi (Supo) on valtakunnallinen poliisiyksikkö, joka toimii sisäministeriön alaisuudessa. Supon tärkeimpiä vastuualoja ovat vastatiedustelu, terrorismin torjunta ja turvallisuustyö. Supon tehtävänä on estää hankkeita ja rikoksia, jotka voivat vaarantaa valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen tai valtion sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden.

Poliisi on rikostorjunnan alan yleisviranomainen, joka tutkii kaikenlaisia rikoksia. Mahdolliset ympäristörikokset tulevat poliisiin tietoon kolmella tapaa eli joko yksityishenkilön, valvontaviranomaisen tai yksittäisen poliisihenkilön ilmoittaessa havainnostaan.

Valvontaviranomaisten on säännönmukaisesti ilmoitettava alueellaan havaitusta rikollisesta toiminnasta poliisille. Ilmoitusta ei kuitenkaan vaadita, jos rikkomus on lievä eikä loukkaa yleistä etua.

Poliisin on suoritettava rikostutkinta sille ilmoitetuissa tapauksissa aina, kun on aihetta epäillä rikosta. Rikostutkinnan suorittaa yleensä rikospaikan poliisilaitos. Tilanteen niin vaatiessa tutkintavastuu voidaan kuitenkin siirtää Keskusrikospoliisille. Useimmissa ympäristörikostapauksissa syyttäjälle on ilmoitettava asiasta etukäteen ja hänen on osallistuttava rikostutkintaan.

Tutkinnan päätyttyä asia siirretään syyttäjälle syyteharkintaa varten. Syyttäjän on nostettava syyte epäilystä rikoksesta aina, kun hän katsoo, että kyseessä on rikoslaissa rangaistava teko ja että rikoksesta epäillyn syyllisyydestä on näyttöä. Päätös syyttämättä jättämisestä olisi tehtävä ainoastaan laissa nimenomaisesti mainitun perusteen nojalla. Jos syyttäjä päättää nostaa syyteen, asia käsitellään käräjäoikeudessa, jonka ratkaisuun voidaan hakea muutosta hovioikeudesta. Harvoissa tapauksissa asian ratkaisee lopullisesti korkein oikeus.

Tulli

Tulli toimii valtiovarainministeriön alaisuudessa. Tulli turvaa kuljetusketjuja, varmistaa tavaraturvallisuuden ja torjuu rajat ylittävää rikollisuutta, minkä lisäksi se torjuu kansalaisten terveyteen, turvallisuuteen ja ympäristöön kohdistuvia uhkia sekä huumeiden ja muiden vaarallisten aineiden salakuljetusta ja harmaata taloutta. Tulli hoitaa monimuotoisia valvontatehtäviä eri ministeriöiden ja hallinnonalojen puolesta.

Tullin rikostorjunta ehkäisee erityisesti vakavaa rikollisuutta, joka hyödyntää kansainvälisen kaupan rakenteita, logistiikkaa ja maksuliikennettä. Rikostorjunta koostuu tutkintaosastosta, tiedustelu- ja analyysiosastosta sekä kansainvälisestä ja lakiasianosastosta. Rikostorjunta tutkii kaikki tullirikokset ja keskittyy erityisesti kansainvälisen ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan ja ehkäisyyn.

Tulli toimii esitutkintaviranomaisena sellaisissa ympäristörikoksissa, jotka ovat luonteeltaan tullirikoksia. Tullirikokset ovat muun muassa tullilain tai muun sellaisen lainsäädännön rikkomisia, jonka noudattamista tulli valvoo, sekä rikoksia, jotka liittyvät omaisuuden tuontiin Suomeen, vientiin sieltä tai kauttakulkuun.

Tulli on myös jätteen rajatylittäviä siirtoja valvova toimivaltainen viranomainen, joka tutkii ja käsittelee lupa-asiakirjoja kolmansiin maihin liittyvissä jätteen siirtotapauksissa.

Suomi osallistuu toimintapoliittisen syklin uuteen ympäristörikollisuuden EMPACT-painopisteeseen vuosina 2018–2021. Suomen tulli on tämän uuden rikospainopisteen kansallinen koordinaattori ja tekee tiivistä yhteistyötä Keskusrikospoliisin kanssa painopisteen operatiivisten toimien toteuttamisessa.

Myös Tullissa tapaukset ohjataan talousrikoksia tutkiville yksiköille ja ryhmille. Joillakin niiden rikostutkijoilla on tavanomaista enemmän kokemusta ympäristörikollisuuden tutkinnasta.

Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitos on muiden lakisääteisten tehtäviensä ohella toimivaltainen ympäristörikosten ja luonnonvararikosten esitutkinnassa. Se valvoo muun muassa metsästyslain (615/1993), kalastuslain (379/2015), luonnonsuojelulain (1096/1996), ympäristönsuojelulain (527/2014), muinaismuistolain (295/1963) ja merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) noudattamista.

Käytännössä Rajavartiolaitos suorittaa rikostutkintaa pääasiassa luonnonvararikosten osalta. Tarkemmin sanottuna se tutkii lähinnä metsästys- ja kalastusrikoksia sekä edellä mainittujen aineellisten lakien, joiden täytäntöönpanon valvonta on Rajavartiolaitoksen vastuulla, vastaisia tekoja. Rajavartiolaitoksella on myös keskeinen rooli merellisen ympäristörikollisuuden ehkäisyssä.

Rajavartiolaitoksen puuttumiskynnys ympäristörikoksiin on matala. Se tutkii kaikki toimivaltansa piiriin kuuluvat tapaukset. Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista mutta toimivallan ulkopuolelle jäävistä rikoksista tehdään ilmoitus toimivaltaiselle rikostutkintaviranomaiselle. Rajavartiolaitos voi myös poliisiin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) 2 §:n 2 momentin nojalla suorittaa rikosten ehkäisemiseen ja tutkintaan liittyviä toimenpiteitä, jos rikkomus ei ole vähäinen ja jos toimenpidettä ei voida viivyttää. Toimenpiteistä ilmoitetaan ilman aiheetonta viivästystä toimivaltaiselle rikostutkintaviranomaiselle. Edellä mainittujen rikostutkintaviranomaisten yhteistoimintaa koskevalla lailla turvataan viranomaisten toiminnan joutuisuus ja niiden lakisääteisten tehtävien tehokas suorittaminen. Rajavartiolaitos ja poliisi ovat lisäksi muodostaneet yhteisiä tutkintaryhmiä erityisesti metsästysrikosten tutkinnan tehostamiseksi.

Rajavartiolaitos käyttää Dornier-lentokoneita Suomen aluevesien päivittäiseen valvomiseen öljypäästörikosten havaitsemiseksi. Ne voivat valvonnan yhteydessä havaita myös jäterikoksia. Valvontapartiot lentävät kattavasti Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä. Lentovalvontaa on organisoitu myös yhdessä Ruotsin ja Viron viranomaisten kanssa, ja sitä suoritetaan osittain myös näiden maiden aluevesillä.

4.2.2. Tutkintamenetelmät ja välineet

Jäterikollisuuden tutkinnassa käytetään yleensä perinteisiä tutkintamenetelmiä. Erityisten tutkintamenetelmien, kuten puhelinkuuntelun, käyttäminen edellyttää, että tutkinnan kohteena oleva rikosepäily koskee törkeää ympäristön turmelemista.

Tullin tutkimissa tapauksissa on yleisimmin käytetty erilaisia tiedustelu- ja kuulustelumenetelmiä. Laitonta rajatylittävää jätteiden siirtoa koskevissa tapauksissa ei ole toteutettu televiestintään liittyviä pakkokeinoja eikä valvontatyyppejä toimenpiteitä tai erityisiä peitetoimia, kuten salaista tiedustelua.

4.2.3. Valmiudet ja esteet jäterikoksiin liittyvien tapausten tutkinnassa

Ympäristörikoksia pidetään talousrikoksina, joten niitä tutkivat yleensä talousrikosyksiköt ja jätteiden siirtojen tapauksessa lähinnä Tulli. Näissä yksiköissä ei kuitenkaan ole ympäristörikollisuuteen erikoistuneita ryhmiä Uttamaata lukuun ottamatta. Siellä on meneillään pilottiprojekti, jossa talousrikosyksikköön on perustettu ympäristörikosryhmä (ks. 3.2 kohta). Ryhmään kuuluu myös syyttäjä.

Usein käytetään rikosteknisiä valmiuksia ja laitteita, ja asiantuntijoilla on käytössään ympäristörikosten tutkintaan erityisesti tarvittavia laitteita.

Lainvalvontaviranomaisia tukee tutkinnassa Suomen ympäristökeskus (SYKE).

Ympäristöministeriö antoi vuonna 2001 SYKEN ympäristöalan vertailulaboratorion tehtäväksi tukea viranomaisten toimia, suorittaa tutkimusta sekä valvoa laboratorioita ja laitoksia. Tavoitteena on tuottaa luotettavia ja vertailukelpoisia tuloksia, jotka ovat laadultaan tarkoitukseen sopivat.

Suomessa on vain muutamia ympäristöviranomaisia, jotka ottavat näytteitä ympäristöstä. Aiemmin näytteenotosta vastasi valvontaviranomainen, mutta nykyisin ympäristörikoksiin liittyvien näytteiden otto kuuluu poliisille. Poliisille on annettu koulutusta näytteenoton alalla, ja vuoden loppuun mennessä on tarkoitus laatia opas ympäristörikoksiin liittyvästä näytteenotosta.

Tullilla on oma laboratorio, jossa voidaan analysoida Tullin toimintaan liittyviä näytteitä.

Poliisin toimittamat näytteet analysoi Keskusrikospoliisin rikostekninen laboratorio.

Rikosteknisellä laboratoriolla on sopimus SYKEn kanssa näytteiden analysoimisesta (korvausta vastaan). Tutkimukseen kuuluu pilaantuneen maa-aineksen tai veden kvantisointi. Ongelmia aiheuttavat tuntemattomat materiaalit/näytteet, joiden analysointiin tarvitaan erityisiä analyysimenetelmiä.

Rikostekninen laboratorio ja Tullin laboratorio ovat sopineet toistensa näytteiden tutkimisesta ilmaiseksi.

Näistä sopimuksista huolimatta vaativien näytteiden analysointi ei ole aina mahdollista rikosteknisissä laboratorioissa (esim. poliisin rikosteknisessä laboratoriossa työskentelee ainoastaan yksi ympäristörikostutkinnasta vastaava kemisti). Analyysin suorittavan viranomaisen löytäminen voi siten olla vaikeaa. Näytteitä joudutaan lähettämään yksityisiin laboratorioihin, mistä aiheutuu lisäkustannuksia. Tällaisessa tilanteessa yksityisten laboratorioiden laadukkuus, luotettavuus, turvallisuus ja hyväksyntä on tarkistettava.

Muut lainvalvontaviranomaisten tutkintavaiheessa kohtaamat ongelmat liittyvät epäiltyjen kuulusteluun. Heidän pysyvä asuinpaikkansa ei nimittäin useinkaan ole Suomi.

Muita tutkinnan esteitä ilmenee, kun tutkintapyyntö tulee kansalliselta ympäristöviranomaiselta (SYKE). SYKE ei nimittäin useinkaan lähetä pyyntöä reaaliaikaisesti. Voi olla, että henkilö on ollut yhteydessä SYKEen jo jonkin aikaa (esim. henkilöä on kuultu hallintolain mukaisesti) ennen kuin kirjallinen tutkintapyyntö saapuu esitutkintaviranomaiselle (Tullille) ja se toimitetaan edelleen rikostutkijalle. Tämä voi vaarantaa rikostutkinnan.

Vaikka SYKEN kirjalliset tutkintapyyntö ovat hyvin kirjoitettuja ja sisältävät paljon asiaan liittyvää tietoa, niissä käsitellään rikosepäilyä ainoastaan jätelain näkökulmasta. Niissä saatetaan siis jättää antamatta rikostutkinnan kannalta olennaista tietoa.

Kotimaan jäterikollisuuden tutkinnassa ongelmia aiheuttaa myös se, että paikalliset ympäristövalvontaviranomaiset panevat toisinaan vireille hallinnollisia menettelyjä ilmoittamatta rikosepäilystä lainvalvontaviranomaisille.

Ongelmia kohdataan myös rajatylittävissä jätteiden laittomissa siirroissa. Viranomaisten välinen yhteistyö ei useinkaan ole reaaliaikaista.

Merkittäviä haasteita Tullin valvontatyölle aiheuttaa varastointi- ja purkutilojen löytäminen epäilyttäville jätelasteille.

4.3. Muut viranomaiset/laitokset

Suomen ympäristökeskus (SYKE) on ympäristöministeriön alaisuuteen perustettu toimivaltainen viranomainen Suomesta lähtevien, sinne tulevien ja sen kautta kulkevien jätesierrojen alalla. Jätesierroja tutkivaan ryhmään kuuluu kolmesta neljään vanhempaa neuvonantajaa ja yksi assistentti.

Jätelain mukaan SYKE vastaa yhteistyöstä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa rajatylittävien jätesierrojen valvonnan alalla. SYKE on myös jätteiden siirrosta annetussa asetuksessa tarkoitettu yhteyshenkilö.

SYKE valvoo rajatylittäviä jätteiden siirtoja koskevien säännösten noudattamista, ja tässä sitä tukee Tulli, joka vastaa rajatylittävien ja mertenvälisen jätesiirojen valvonnasta.

Tullin on tarvittaessa pysäytettävä rajatylittävä jätesiiro, joka ei täytä jätteiden siirtoja koskevan asetuksen tai jätelain vaatimuksia, ja sen on ilmoitettava tapauksesta SYKELLE, joka päättää mahdollisista jatkotoimenpiteistä.

Perustana oleva kansallinen lainsäädäntö koostuu seuraavista säädöksistä:

- jätelaki 646/2011
- jätteistä annettu valtioneuvoston asetus 179/2012
- vaarallisten aineiden kuljetuksesta annettu laki 719/1994
- rikoslaki 39/1889

Valvontaviranomaisella on oikeus suorittaa tarkastuksia ja tutkimuksia jätelain säännösten ja jätelain nojalla annettujen säännösten täytäntöön panemiseksi ja täytäntöönpanon varmistamiseksi.

Toimivaltainen viranomais tarkastaa säännöllisesti ne laitokset ja yritykset, jotka harjoittavat ammattimaista jätteen käsittelyä, keräämistä tai kuljetusta, tuottavat vaarallista jätettä, välittävät jätettä tai siirtävät jätettä rajojen yli.

Tarkastusten painopiste määritetään riskinarvioinnin perusteella.

Jätteiden siirtoja voidaan tarkastaa erityisesti:

- a) yhdessä tuottajan, haltijan tai ilmoituksen tekijän kanssa paikassa, josta jäte on peräisin;
- b) yhdessä vastaanottajan tai laitoksen kanssa vastaanottopaikassa, mukaan lukien jätteen väliaikaisessa tai muussa kuin väliaikaisessa hyödyntämis- ja huolehtimispaikassa;
- c) unionin rajoilla; ja/tai
- d) jätteen siirron aikana unionissa.

Rangaistuksista, joita määrätään tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten vastaisesta ympäristön turmelemisesta, säädetään rikoslain (39/1889) 48 luvun 1–4 §:ssä.

Jollei muualla laissa muuta säädetä, jätelain rikkomisesta määrätään sakkoa tapauksissa, joissa kyseessä on jätteen tuonti toisesta maasta, jätteen vienti toiseen maahan tai jätteen kuljettaminen Suomen alueen kautta lain tai yksittäistapauksissa annetun määräysten vastaisesti.

Hallintolain mukaan SYKellä on oikeus pyytää tietoja ja kuulla osapuolia. Se tekee päätökset saamiensa tietojen perusteella. Sen päätöksillä ei voida määrätä sakkoja, sillä Suomen laissa ei säädetä hallinnollisista seuraamusmaksuista.

Hallinnollisten keinojen lisäksi hallintoviranomainen voi pyytää poliisia tutkimaan ympäristörikoksen. Ympäristönsuojelulain 188 §:n mukaan *ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista.*

SYKE vastaa myös vaarallisten (ja muiden kuin asetuksessa lueteltujen) jätteiden siirtolupien myöntämisestä jätteiden siirrosta annetun asetuksen ja Suomen jätelainsäädännön mukaisesti.

Kaikki jätteiden siirtoluvat ja siirrot kirjataan tietokantaan, jonne merkitään luvan voimassaolo, siirretyin jätteen kokonaismäärä ja siirtojen lukumäärä sekä rahoitusvakuuden kattavuus.

Käytössä on Pohjoismaiden jätesiiroportaali (Nordic TFS).

SYKE tarjoaa ulkoista laadunvalvontaa, koulutusta kemiallisessa ja biologisessa testauksessa, suorittaa näytteenottoa ja osallistuu kansalliseen ja kansainväliseen menetelmästandardisointiin. Vertailulaboratorion osaamista käytetään myös uusien analyysimenetelmien kehittämisessä, lainsäädännön valmistelussa ja kansainvälisissä hankkeissa. Vertailulaboratorio tarjoaa

- pätevyyskokeita laboratorioille
- kalibrointipalveluja ja sopimuslaboratorion

- analyysipalveluja. SYKEN laboratorio tarjoaa useita epäorgaanisia ja orgaanisia parametreja erilaisten ympäristönäytteiden näytematriisien analysointiin:
  - luonnonvesi- ja jätevesinäytteiden fysikaalis-kemialliset määritykset
  - orgaaninen analytiikka vesi-, maaperä-, sedimentti-, liete- ja biologisista näytteistä
  - metallianalytiikka vesi-, maa-, sedimentti-, liete- ja biologisista näytteistä
- ammattitaitoisen näytteenottohenkilöstön sertifiointia
- ympäristöalan menetelmästandardisointia.

SYKellä on sen omaan sisäiseen käyttöön tarkoitettu tietokanta, johon lainvalvontaviranomaisilla ei ole pääsyä.

Jätelain 24 §:ssä säädetään muiden viranomaisten kuin SYKEN toimivallasta.

Jätelain nojalla yleisiä valvontaviranomaisia ovat **elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset** sekä kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta annetussa laissa 64/1986 tarkoitettu **kunnan ympäristönsuojeluviranomainen**. Ne valvovat jätelain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista. Lisäksi ne valvovat elohopean vientikieltoasetuksen 2 artiklan, 3 artiklan 1 kohdan ja 4 artiklan 1 kohdan säännösten noudattamista (1104/2011).

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi siirtää jätelaissa tarkoitettua toimivaltaansa viranhaltijalle ympäristönsuojelun hallinnosta annetussa laissa 64/1986 säädetyllä tavalla. Viranhaltijaan sovelletaan, mitä näitä tehtäviä muutoin hoitavasta viranomaisesta ja muutoksenhausta sen päätöksiin säädetään. Toimivaltaa ei kuitenkaan voida siirtää viranhaltijalle asiassa, joka sisältää hallintopakon käyttöä.

Valvontaviranomainen tarkastaa säännöllisesti ne laitokset ja toiminnot, joissa

- 1) harjoitetaan ammattimaista jätteenkäsittelyä
- 2) tuotetaan vaarallista jätettä
- 3) suoritetaan ammattimaista jätteiden kuljetusta tai keräystä
- 4) välitetään jätettä
- 5) harjoitetaan rajatylittävää jätteiden siirtoa.

Suomen ympäristökeskus valvoo rajatylittäviä jätesirtoja koskevien säännösten ja määräysten noudattamista.

4.4. Kansallisten viranomaisten välinen yhteistyö ja tiedonvaihto

4.4.1. Yhteistyö ja koordinointi

Ympäristöministeriön ja sisäministeriön perustaman yhteisen työryhmän suositusten mukaisesti vuodesta 2015 alkaen on perustettu 11 alueellista virastojen välistä pysyvää työryhmää (ks. 3.1 kohta). Näiden työryhmien puheenjohtajana toimii alueellinen poliisi, ja niiden jäseninä ovat alueellisen syyttäjänviraston, Tullin ja ympäristöviranomaisten edustajat.

Ryhmät muodostavat valtakunnallisen verkoston, johon kuuluu myös aihekohtaisia teemaryhmiä. Yhteisten työryhmien kokouksissa on käsitelty ajankohtaisia aiheita, kuten ympäristörikollisuuden torjuntaan osallistuvien viranomaisten rooleja, rikosilmoitusten tekemisen kynnystä, yksittäisiä rikosasioita, asiantuntijoiden käyttöä todistajina, ympäristörikollisuuden uusia suuntauksia ja yhteistyön tehostamistapoja. Niissä on sovittu muun muassa säännöllisistä kokouksista ja kokousjärjestelyjen kierrosta, keskinäisestä yhteistyöstä, toiminnan tavoitteista, tiedonvaihdosta ja yhteisistä menettelyistä. Työryhmät ovat myös järjestäneet yhteisiä koulutustilaisuuksia ja toteuttaneet yhteisiä operaatioita.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset) ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset tekevät säännöllistä valvontayhteistyötä, sillä niiden tehtävät ovat osittain päällekkäiset. Yhteistyötä olisi kuitenkin kehitettävä edelleen ja työnjakoa selkeytettävä. Se on erityisen tärkeää resurssien asianmukaisen jaon kannalta.

Ympäristöviranomaiset, poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli ja pelastusviranomaiset tekevät yhteistyötä ympäristöasioissa yhteisissä työryhmissä ja tapauskohtaisesti.

Laissa ei kuitenkaan velvoiteta tekemään yhteistyötä muiden viranomaisten, kuten ympäristöviranomaisten, kanssa. Tästä syystä yhteistyön taso vaihtelee paikallisviranomaisten aktiivisuudesta riippuen, ja se on puhtaasti operatiivisella tasolla usein kytköksissä tiettyyn asiayhteyteen ja henkilöön.

Kaikki kolme lainvalvontaviranomaista tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään. Ne pitävät esimerkiksi päivittäin klo 9.00 videokonferenssin, jossa ne vaihtavat tietoja uusimmista tapauksista ja ilmiöistä. Niillä on yhteinen tilanneanalyysirakenne (poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen PTR-yhteistyö).

Tullin tutkimuksissa yhteistyötä tehdään erityisesti Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) ja syyttäväviranomaisen kanssa. SYKE voi tehdä tutkintapyynnön ja pyytää asiantuntijalausuntoa ja/tai kuulla ympäristöalan edustajaa todistajana. Suomen tulli keskusteleekin usein tapauksista syyttäjän kanssa tutkinnan alkuvaiheessa.

SYKE tekee yhteistyötä myös lainvalvontaviranomaisten kanssa, sillä sen tehtäviin kuuluu niiden tukeminen.

SYKEN edustajat osallistuvat usein Tullin tutkimuksiin asiantuntijoina. Jos tutkinnan aikana havaitaan jätteitä, joko tullivalvonta tai ympäristöviranomainen tekee tutkintapyynnön Tullille. Vaihtoehtoisesti ympäristöviranomainen antaa lausunnon jätteen luonteesta. Tutkinnassa olennainen merkitys on sillä, miten SYKE tulkitsee jätteen määritelmää ja muita keskeisiä seikkoja.

Ympäristöviranomaiset (kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset tai ELY-keskukset) tekevät tutkintapyyntöjä poliisille rikoksista, joita ne eivät pidä vähäisinä. Ne voivat tarvittaessa toimia todistajina ja asiantuntijoina. Jos yleistä etua on loukattu, ELY-keskus toimii (valtion puolesta) asianomistajana rikosprosessissa.

Myös poliisi voi käyttää SYKEN palveluja ja tullilaboratorioita.

Suomen poliisin tai Tullin ja syyttäjänvirastojen välisessä yhteistyössä tutkinnasta vastaa joko poliisi tai Tulli. Esitutkintalain mukaan esitutkintaviranomaisilla ja syyttäjillä on velvollisuus tehdä yhteistyötä keskenään rikosasioissa. Esitutkintaviranomaiset ilmoittavat syyttäjänvirastolle rikoksista, ja ne tekevät yhteistyötä esitutkintavaiheessa. Esitutkintaviranomaisilla on myös mahdollisuus lopettaa tutkinta, jos ne katsovat, että siitä aiheutuvat kustannukset ovat saatavaa hyötyä suuremmat, mutta niiden on kuitenkin ensiksi kuultava syyttäjää.

Yhteistyöhön liittyviä merkittäviä käytännön esteitä ei ole havaittu, mutta menettelyjen sujuvuudessa on aina parantamisen varaa. Alan yhteistyön ei ennen kaikkea pitäisi olla liian kytköksissä tiettyyn asiayhteyteen ja henkilöön.

Ongelmia syntyy, kun viranomaiset eivät ymmärrä Tullin roolia. Tullilla on nimittäin kolme tehtävää: se on lainvalvontaviranomainen, esitutkintaviranomainen ja oikeusviranomainen. Oikeusviranomaisena sillä on juridinen toimivalta pyytää ja antaa kansainvälistä oikeusapua suoraan sen sijaan, että se toimittaisi pyynnön kansallisen keskusviranomaisen kautta. Kolmen roolinsa vuoksi Suomen tulli on kohdannut esteitä erityisesti kansainvälisen oikeusavun alalla erityisesti silloin, kun toiselta valtiolta on pyydetty oikeusapua ensimmäisen kerran. Tämä voi viivästyttää oikeusapumenettelyä. Ongelma liittyy kuitenkin kaikenlaisten rikosten tutkintaan, ei pelkästään ympäristörikoksiin.

Haasteellista on myös pitää toimijat ajan tasalla, sillä lainsäädäntö muuttuu usein.

Syyttäjälaitoksen näkökulmasta määrärahojen puute on käytännön este.

Poliisi ilmoitti kokouksen aikana hallintoviranomaisten kanssa tehtävän yhteistyön ongelmista, jotka johtuvat siitä, etteivät hallintoviranomaiset ilmoita jäterikoksista. Oikeusministeriö täsmensi, että tämä koskee vain lievempiä rikkomuksia.

4.4.2. Tiedonsaanti ja tiedustelutiedon kansalliset yhteyspisteet

Lainvalvonta- ja oikeusviranomaisilla on yleisesti ottaen asianmukaiset mahdollisuudet saada tietoa (tietokannoista ja rekistereistä). Tullilla ja Rajavartiolaitoksella on yhteinen tiedon analysointijärjestelmä, joka ei kuitenkaan ole poliisin käytössä.

Kyseisillä kolmella viranomaisella on yhteinen rikostietojärjestelmä.

Viranomaiset ovat useimmissa tapauksissa velvollisia toimittamaan tietoja poliisille ja syyttäjälle salassapitomääräyksistä huolimatta.

Joitakin ongelmia voi aiheuttaa se, että SYKE noudattaa normaalia työaikaa, joten Tulli ei saa kaikkea tarvitsemaansa tietoa työajan ulkopuolella (iltaisin ja viikonloppuisin).

Jäte- tai ympäristörikollisuutta koskevan tiedustelutiedon keräämistä tai jakamista varten ei ole perustettu erillistä keskustiedusteluyksikköä. Poliisi ja Tulli huolehtivat näistä toiminnoista yleisen tiedustelutoiminnan yhteydessä.

4.5. Koulutus

Tampereella sijaitsevan Poliisiammattikorkeakoulun (Polamk) tehtävänä on poliisien koulutus ja rekrytointi, opiskelijoiden valinta poliisin ammattikorkeakoulutukseen ja ylempään ammattikorkeakoulutukseen, koulutuksen organisointi, täydennyskoulutus sekä poliisialan tutkimus ja kehittäminen. Se on ainoa poliisien koulutuslaitos Suomessa.

Polamk koordinoi kansallista ympäristörikosoikeuden koulutusohjelmaa, joka käynnistettiin vuonna 2017 ja joka kattaa kaikki lainvalvontaviranomaiset (poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen), valtion ja kuntien ympäristöviranomaiset ja syyttäjät.

CEPOLin kurssit on tarkoitettu lainvalvontaviranomaisille, joten poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos voivat lähettää opiskelijoita näille kursseille. Joitakin Tullin tutkintahenkilöitä on osallistunut jäterikollisuuteen liittyviin Polamkin ja CEPOLin kursseihin.

Koulutusohjelma sisältää kuusi opetusosiota:

- 1) Ympäristörikollisuuden teoria
- 2) Rikoshyöty ja oikeushenkilön rangaistusvastuu
- 3) Ympäristöluvan alaiseen toimintaan liittyvät rikokset
- 4) Maaperän aineksiin ja vesirakentamiseen liittyvät rikokset
- 5) Luonnonsuojeluun, metsästykseseen, metsiin ja kulttuuriympäristöön liittyvät rikokset
- 6) Jäterikokset

Suurin osa opetusosioista koostuu kahden päivän seminaareista. Kaikki kuusi osiota järjestetään puolentoista vuoden sisällä, ja viimeisin on tarkoitus järjestää lokakuussa 2018.

Koulutus toteutetaan luentoina, jotka lähetetään suoratoistona eri puolille maata. Laittomia jätteiden siirtoja käsitellään kuudennessa osiossa, mutta kyseessä ovat pääasiassa kansalliset jäterikokset.

Polamk järjestää vuosittain viikon kestävästä ympäristörikollisuutta käsittelevän kurssin, joka sisältää useita aiheita. Yksi iltapäivä on tarkoitettu rikostekniseen näytteenottoon.

Vuonna 2017 vaarallisten aineiden kuljetusta koskevaan kurssiin sisällytettiin ensimmäiset pilottitunnit laittomista jätesiiroista. Tunnit piti SYKEN asiantuntija.

Kansalliseen ympäristörikostorjunnan strategiaan liittyvään toimenpideohjelmaan sisältyy lainvalvontaviranomaisille tarkoitettu yhteinen ympäristörikostorjunnan koulutusohjelma. Nykyinen ohjelma kattaa vuodet 2017 ja 2018, ja se koostuu kuudesta opetusosiesta.

Syyttäjäviranomainen on järjestänyt koulutusta omalle henkilöstölleen ja intressiryhmilleen. Aiemmin mainitun koulutuksen on suunnitellut työryhmä, joka panee täytäntöön ympäristörikostorjunnan strategiaa, ja sen järjestämisestä vastaa poliisi. Koulutus pidetään Polamkin tiloissa. Lisäksi eri viranomaisten kesken on järjestetty yhteistyöseminaareja ja -koulutusta. Koulutuksessa käsitellyt aiheet ovat hyödyllisiä sekä rikostutkijoille että syyttäjille. Valtakunnallinen kurssi, joka käsittelee erityisesti jäterikollisuutta, järjestetään 13.–14. marraskuuta 2018.

Lisätietoja SYKEN ympäristöalan vastuutehtävistä on saatavilla osoitteessa www.syke.fi.

Koulutuksella on erityisen suuri merkitys säteilylähteiden ja radioaktiivisten aineiden ja materiaalien kuljetuksen valvonnan alalla. Tulli tekee kansallista yhteistyötä Säteilyturvakeskuksen kanssa. Suomen ja Venäjän federaation tullilaitokset ovat järjestäneet yhteisiä kahdenvälisiä koulutustilaisuuksia. Lisäksi on hyödynnetty EU:n yhteisen tutkimuskeskuksen tarjoamaa koulutusta.

4.6. Päätelmät

- Poliisin talousrikosyksiköt tutkivat ympäristörikokset. Arvioija pitää tätä parhaana käytäntönä, kun otetaan huomioon, että ympäristörikoksia tehdään pääasiassa taloudellisen hyödyn saamiseksi.
- Toisaalta asiantuntijoita neuvotaan perustamaan talousrikosyksikköön ympäristörikoksiin erikoistunut yksikkö tai ainakin määrittämään todistetusti asiantunteva yhteyspiste.
- Arvioija katsoo, että Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella meneillään olevaa pilottihanketta, jossa perustetaan ympäristörikollisuuden tutkintaan erikoistunut poliisiyksikkö, on pidettävä erittäin myönteisenä esimerkkinä, jota olisi seurattava mahdollisuuksien mukaan kaikilla muillakin poliisilaitoksilla.
- Mahdolliset ympäristörikokset tulevat tällä hetkellä poliisin tietoon joko yksityishenkilön, valvontaviranomaisen tai yksittäisen poliisihenkilön ilmoittaessa havainnostaan. Arvioijan mielestä parempia tuloksia voitaisiin saada ennakoivammalla toimintatavalla, esimerkiksi tietokantahauilla. Yksityisen sektorin osallistumista olisi kannustettava.
- Sisäisen yhteistyön parhaina käytäntöinä on pidettävä työryhmien perustamista (11 alueellista virastojen välistä työryhmää), vuotuisten kokousten järjestämistä (poliisi, syyttäjät, ympäristöviranomaiset), poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteisen tietokannan ja työskentelyrakenteen käyttöönottoa sekä operatiivisen tason yhteistyön epävirallisuutta.
- Useissa tapauksissa yhteistyö perustuu kuitenkin henkilöstä riippuvaiseen toimintatapaan. Kuten Suomen viranomaisetkin toteavat raportissaan, tilanteessa on tästä syystä vielä parantamisen varaa.
- Lisäksi olisi suositeltavaa antaa lainvalvontaviranomaisille pääsy SYKEN tietokantaan, joka on nyt ainoastaan SYKEN sisäisessä käytössä.

- Esimerkiksi SYKEN ja syyttäviviranomaisen välistä tiedonvaihtoa alustaa olisi tarkasteltava lähemmin: SYKEN lähettämiin tutkintapyyntöihin voitaisiin sisällyttää mahdolliset SYKEN vastuuvirkamiehen syyttäjälle antamat ohjeet.
- SYKEN ilmoittamien tapausten tutkinnassa on havaittu ongelmia. Yhteisymmärryspöytäkirjalla voitaisiin välttää ajanhukka ja taata, että kaikki lainvalvontaviranomaisten kannalta olennaiset tiedot käsitellään.
- Erillisiä määrärahoja ei ole osoitettu ympäristörikosten torjuntaan muualla kuin Uudenmaan pilottihankkeessa. Arvioija suosittelee ympäristörikosten tutkintaan tarkoitettujen määrärahojen lisäämistä. Tavoite voitaisiin saavuttaa myös osoittamalla rikoksella hankittuja takavarikoituja varoja ympäristörikollisuuden torjuntaan.
- Arvioijat korostavat, että määrärahat olisi joka tapauksessa jaettava tasaisesti jäterikostorjuntaan osallistuvien viranomaisten välillä jäterikosten ehkäisemiseen, havaitsemiseen ja syytteenpanoon sen takaamiseksi, että ne pystyvät tekemään samantasoista yhteistyötä yhteisen lopputuloksen saavuttamiseksi.
- On korostettava, että Suomi on jo hyödyntänyt tätä mahdollisuutta. Ympäristöministeriö on nimittäin myöntänyt Uudenmaan ELY-keskukselle erityistä kehittämisrahoitusta ohjauksen kehittämishankkeeseen, jossa laaditaan toimintamalli ELY-keskukselle asianomistajana toimimisesta oikeusprosesseissa.
- Huomiota olisi kiinnitettävä näytteiden säilyttämiseen ja analysointiin turvallisessa, puolueettomassa ja sertifioidussa laboratoriossa, jota lainvalvontaviranomaiset voisivat hallinnoida.
- Suomen olisi tehostettava yhteistyötä kolmansien maiden kanssa.
- Suomen lainvalvontaviranomaisilla, syyttäjänvirastoilla ja tuomioistuimilla ei ole ympäristörikosten käsittelystä vastaavia erityisiä yksiköitä tai ryhmiä.
- Tähän mennessä tuomarit ja syyttäjät ovat hankkineet erityisosaamista työssä oppimisen kautta tai henkilökohtaisesti omasta aloitteestaan. Arvioijan mukaan heidän erityisosaamistaan olisi lisättävä koulutuksen avulla.
- Myös lainvalvontaviranomaisten erityisosaamista olisi parannettava yhteisillä koulutustoimilla.

5. OIKEUDELLISET NÄKÖKOHDAT

5.1. Aineellinen rikosoikeus

5.1.1. Jäterikollisuutta koskevan kansallisen lainsäädännön kuvaus

Suomen rikoslaki ja ympäristöalan lait sisältävät ympäristörikoksia koskevia säännöksiä.

Vakavimmat rikokset, joista määrätään vankeustuomio, on koottu rikoslain 48 lukuun.

Ympäristörikokset sisällytettiin rikoslakiin omana kokonaisuutenaan tarkoituksena korostaa näiden tekojen lainvastaisuutta.

Rikoslain 48 luku sisältää seuraavat säännökset: 1–4 § (ympäristön turmeleminen, törkeä ympäristön turmeleminen, ympäristörikkomus, tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen) ja 9 § (oikeushenkilön rangaistusvastuu). Rikoslain 44 luvussa käsitellään lisäksi terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia (11 ja 12 §: räjähdერიkos ja varomaton käsittely). Ks.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L44>.

Rangaistukset vaihtelevat sakosta enintään kuuden vuoden vankeuteen kyseessä olevan rikoksen vakavuudesta riippuen. Useista rikoksista voidaan tietyin edellytyksin määrätä enintään yhdeksän vuoden vankeusrangaistus. Rikoslain 9 luvun säännöksiä oikeushenkilön rangaistusvastuusta ja yhteisösakosta sovelletaan myös 48 luvussa tarkoitettuihin ympäristörikoksiin. Alin yhteisösakon rahamäärä on 850 euroa ja ylin 850 000 euroa.

Muissa ympäristölainsäädäntökokonaisuuden muodostavissa laeissa, joita ovat jätelaki, vesilaki, luonnonsuojelulaki ja ympäristönsuojelulaki, säädetään rikkomuksia, joista voidaan määrätä enintään sakkoa.

Suomen lakia (jätelain 117 ja 124 §:ää) on muutettu jätteiden siirrosta 14. kesäkuuta 2006 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1013/2006 mukaisesti. Muutos koski lähinnä maakohtaisten tarkastussuunnitelmien laatimista jätesiirojen valvonnan tehostamiseksi. Suomessa tarkastussuunnitelma vuosiksi 2017–2019 otettiin käyttöön vuoden 2017 alussa. Suunnitelmassa käsitellään erityisesti Suomen ympäristökeskuksen tietoon tulleita laittomia jätesiiroja jätelajeittain. Riskinarvioinnin perusteella tarkastusten painopisteeksi valittiin käytetyt lyijyakut, SER-jäte, romuajoneuvot ja niiden varaosat sekä rakennusjäte. Tarkastuksia tehdään jätelajista riippuen sekä jätteen syntypaikalla että keräyksen, kuljetuksen ja käsittelyn aikana. Mainitut muutokset tulivat voimaan 1. tammikuuta 2016.

Menetetyksi tuomitsemista koskevia säännöksiä sovelletaan myös ympäristö- ja luonnonvararikoksiin. Rikoshiöty menetetään niissäkin valtiolle. Menetetyksi tuomitseminen voi liittyä myös jätteiden laittomasta käsittelystä aiheutuviin korvauksiin. Valtiolle voidaan tietyin edellytyksin menettää rikoshiöty, rikoksentekoväline sekä rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu tai rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus.

Luonnonsuojelu- ja ympäristörikoksia koskevia säännöksiä muutettiin vuoden 2016 alussa. Muutoksella pyrittiin siihen, että ympäristönsuojelu- ja ympäristörikosten talousrikosluonnetta arvioitaisiin aiempaa yksityiskohtaisemmin, jotta niistä määrätyt rangaistukset vastaisivat paremmin tekojen moitittavuutta. Rikoslain 48 luvun 5 a §:ään sisällytettiin törkeää luonnonsuojelurikosta koskeva uusi säännös. Luonnonsuojelurikosta voidaan pitää törkeänä, jos se on kokonaisuutena arvostellen törkeä ja sillä aiheutetaan vakavaa vaaraa luonnolle, sillä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai se on tehty erityisen suunnitelmallisesti. Rangaistukset vaihtelevat neljän kuukauden vankeudesta enintään neljän vuoden vankeuteen. Ennen muutosta luonnonsuojelurikoksesta saattoi saada enimmillään kahden vuoden vankeusrangaistuksen.

Törkeää ympäristön turmelemista koskevaa säännöstä (48 luvun 2 §) muutettiin siten, että rikoksen vakavuuden arviointiperusteissa korostuvat paremmin laiminlyönnin laajuus ja taloudellisen hyödyn määrä. Ympäristön turmelemista voidaan nyt pitää törkeänä, jos rikos on tehty erityisen suunnitelmallisesti tai jos sillä on tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä. Ympäristön turmeleminen on luonteeltaan talousrikos, jolla tekijä tavoittelee taloudellista hyötyä laiminlyömällä lakisääteiset velvollisuutensa.

Rangaistuksen koventamis- ja lieventämisperusteet määritellään muun muassa rikoslain 6 luvun 3–8 §:ssä. Yleisperiaatteen mukaisesti rangaistus määritellään siten, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen.

Muita direktiivin 2008/99/EY täytäntöönpanosäännöksiä sisältyy muun muassa vaarallisia kemikaaleja ja ydinjätettä koskeviin lakeihin. Yksityiskohtaisempi kuvaus direktiivin täytäntöönpanosta, ks. julkaisu "Ympäristörikos- ja alusjäterikosdirektiivien voimaansaattaminen" (Oikeusministeriö, Mietintöjä ja lausuntoja 31/2010) ja hallituksen esitys 157/2010 vp.

Edellä mainittujen oikeudellisten asiakirjojen lisäksi on korostettava, että Suomessa lainvalmisteluasiakirjat muodostavat keskeisen oikeuslähteen. Suomen oikeusjärjestelmässä erityinen merkitys on lainsäädännöllisellä aikomuksella, joka käy ilmi lainsäädännön valmisteluasiakirjoista, hallituksen esityksistä ja valiokunnan mietinnöistä. Tuomioistuinten on siten otettava huomioon myös nämä asiakirjat. Direktiiviä 2008/99/EY koskeva lainsäädännöllinen aikomus ilmenee esimerkiksi hallituksen esityksestä 157/2010 vp.

5.1.2. Jäterikoksen vakavuuden määrittely

Rangaistuksen määräämisen yleisperiaatteet määritellään rikoslain 6 luvussa. Huomioon voidaan myös ottaa 48 luvun 2 §:ssä säädetyt koventamisperusteet. Rikoslaisissa ei edellytetä, että vahingon olisi oltava huomattava, eli kansallinen lainsäädäntö on direktiiviä kattavampi. Rikosvastuu voidaan siis todeta myös tapauksissa, joissa vahinko ei ole huomattava.

Huomattavan vahingon kynnyks on korkea. Ympäristörikoksia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 94/1993) todetaan ankaroittamisperusteista ("ympäristölle tai terveydelle aiheutettu vahinko tai tällaisen vahingon vaara on erityisen suuri ottaen huomioon aiheutetun tai uhkaavan vahingon pitkäaikaisuus, laaja ulottuvuus ja muut seikat") seuraavaa: "... perusteena olisi ensinnäkin toiminnalla aiheutettujen tai sen seurauksena uhkaavien ympäristövaikutusten pitkäaikaisuus. Ympäristövaikutuksilla tarkoitetaan ympäristön pilaantumista, roskaantumista ja huonontumista. Pitkäaikaisuudelle ei voida asettaa täsmällisiä ajallisia rajoja. Vahingon on kuitenkin oltava luonteeltaan sillä tavoin pysyvä, ettei kysymys ole vaikutuksiltaan pian ohimenevästä tapahtumasta. Pitkäaikaisuus viittaa useiden kuukausien tai jopa vuosien ajan jatkuviin vahinkoihin."

Pitkään vaikuttavan seurauksen aiheuttanut toiminta on tavallisesti ollut jatkuvaa. Kuitenkin myös kertaluonteisella ympäristön turmelemistoimella, kuten suojametsäalueella tehdyllä luvattomalla hakkuulla, saattaisi olla säännöksessä tarkoitettuja pitkäaikaisia vaikutuksia. Toisaalta lainkohtaa ei sovelleta peruuttamattoman ympäristömuutoksen aiheuttamiseen, jos muutos ei ole erityisen suuri vaan esiintyy ainoastaan pienessä ympäristön osassa.

Vahinkojen laajuutta ja kestoja olisi arvioitava yhdessä. Kestoltaan lyhyen vahingon tulisi siten olla ulottuvuudeltaan laajempi kuin pitempiäaikaisen, jotta 2 §:ää voitaisiin soveltaa. Vahingon keston ja sen laajuuden yhteen nivoutuminen on säännöksessä tuotu esiin ottamalla ne perusteiksi, joiden mukaan vahingon suuruutta arvioidaan. Vahingon kestoaika on siis vahingon suuruuden yksi osatekijä.

Vahingon aiheuttamiseen rinnastettaisiin tällaisen vahingon vaaran aiheuttaminen.

Ympäristöä turmelevan toiminnan aiheuttaman vahingon tai vaaran laajaulotteisuus tarkoittaa sitä, että toiminta uhkaa ympäristöä esimerkiksi maantieteellisesti laajalla alueella tai saattaa lukuisia ihmisiä vaaralle alttiiksi. Kysymys on tällaisissa tapauksissa tavanomaista suuremmista vahingoista tai niiden uhasta.

On myös muita erityisen suurta vahinkoa tai tällaisen vahingon vaaraa aiheuttavia tekoja. Ne ovat sellaisia poikkeuksellisia tilanteita, joissa ympäristöä turmeleva toiminta ansaitsee tavallista ankaramman arvioinnin esimerkiksi vahingon korvaamattomuuden vuoksi. Esimerkkinä voisi olla kauniin ja kasvistoltaan poikkeuksellisen arvokkaan soraharjun tuhoaminen soraa ottamalla.

5.1.3. Yhteydet muuhun vakavaan rikollisuuteen

Suomen toimivaltaiset viranomaiset eivät ole vielä havainneet yhteyksiä ympäristörikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisuuden välillä. On joka tapauksessa korostettava, ettei Suomessa ole vielä annettu tuomioita minkäänlaisesta ympäristörikoksiin liittyvästä tai muusta järjestäytyneestä rikollisuudesta.

Yksi vakavimmista Suomessa tutkituista ympäristörikoksista oli ensimmäinen laajamittainen jätesiirotapaus (Keskusrikospoliisi antoi asiasta lehdistötiedotteen kesällä 2017). Kyseisessä tapauksessa pääkaupunkialueelta laivattiin Viroon kymmeniä rekkalasteja purkujätettä. Tapaus on ainutlaatuinen Suomessa, ja se liittyy läheisesti myös erittäin laajaan talousrikostutkintaan, jossa on havaittu piirteitä vakavasta ja järjestäytyneestä rikollisuudesta.

Tulli on tutkinut kaksi merkittävää tapausta. Ensimmäinen niistä liittyi törkeään kirjanpitorikokseen, joka oli yhteydessä ympäristön turmelemistapaukseen. Toinen tapaus, jonka tutkinta on kesken, koskee laittomista jätesiiirroista epäiltyä suomalaista yritystä.

5.1.4. Kansalaisjärjestöjen rooli

Kansalaisjärjestöillä on oikeus ilmoittaa rikoksesta, kuten kaikilla luonnollisilla tai oikeushenkilöillä. Rikoksesta ilmoittaminen ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että ilmoittaja osallistuu rikosprosessiin.

Jätelaissa säädetään, että kansalaisjärjestöillä on erityistilanteissa oikeus osallistua menettelyyn (134 §). Samoin säädetään ympäristönsuojelulaissa 527/2014 (186 §).

5.2. Menettely-, toimivalta- ja hallinnolliset kysymykset

5.2.1. Todistusaineistoon liittyvät ongelmat

Todistusaineistoon liittyviä ongelmia aiheuttaa lähinnä vahingon tyyppin määrittely (konkreettinen vai abstrakti vaara) esimerkiksi silloin, kun vaara ei ole selvästi ollut täysin tosiasiallinen tai teosta ei ole aiheutunut vahinkoa.

Myös aikomuksen osoittaminen voi olla vaikeaa. Ympäristön rikollinen turmeleminen ja ympäristörikos voivat molemmat olla tarkoituksellisia tai seurausta törkeästä huolimattomuudesta. Syyttäjän on osoitettava toinen näistä psykologisista elementeistä, eikä aikomusta ole useinkaan helppo näyttää toteen.

On korostettava, että useimmissa tapauksissa erityisiä tutkintamenetelmiä ei käytetä siksi, että ne on tarkoitettu ainoastaan törkeitä ympäristön turmelemistapauksia varten.

5.2.2. Muut toimenpiteet rikosoikeudellisten seuraamusten ja hallinnollisten sakkojen ohella

Rikosoikeudellisten seuraamusten ohella rikoksella hankittujen varojen takavarikointi on Suomessa lainvalvontaviranomaisten lakisääteinen velvollisuus ja tavanomainen käytäntö. Poliisi ja Tulli jäljittävät rikoksella saadun hyödyn yhteistyössä vero- ja lainvalvontaviranomaisten kanssa.

Rikoslain 10 luvussa säädetään menettämisseuraamuksista. Rikoshiöty tuomitaan menetetyksi valtiolle. Myös rikoksentekoväline tai rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatu tai rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus voidaan takavarikoida. Vaihtoehtoisesti peritään niiden rahallinen arvo.

Rikoshiödyn määrittäminen on yksi rikosoikeuden monitahoisimmista kysymyksistä. Sen arviointi on usein vaikeaa. Tuomioistuinkäsittelyissä rikoshiödyn määrä on itse asiassa keskeisin riidanalainen kysymys. Vastaajat ovat usein vahvasti eri mieltä ympäristö- ja esitutkintaviranomaisten tekemistä rikoshiötylaskelmista.

Rikoshiödyn laskemisessa käytetään käsitteitä netto- ja bruttoshiöty. Rikoshiödyn määrästä päättäessään tuomioistuimen on arvioitava, onko rikollinen toiminta luonteeltaan sellaista, että toiminnasta aiheutuneiden kulojen vähentäminen on mahdollista. Rikosasian vastaajan intressinä on, että tuomioistuin arvioi valtiolle menetettäväksi tuomittavan rikoshiödyn määrän mahdollisimman pieneksi ja että tuomioistuin nettooshiötyä määrittäessään hyväksyy mahdollisimman paljon toiminnasta aiheutuvia kuluja vähennettäväksi.

Tällä hetkellä hovioikeuksissa on vireillä useita valitusasioita, joissa käräjäoikeus on tuominnut syyttäjän vaatimaa huomattavan vähäisemmän menettämisseuraamuksen.

Tuomioistuin voi myös määrätä rikoksentekijän maksamaan vahingonkorvausta. Muita rikosseuraamuksia ei ole, mutta joissakin tapauksissa menetetyksi voidaan tuomita myös muita tuloja, kuten maataloustukia. Suomen hallinnollisissa menettelyissä ei määrätä hallinnollisia sakkoja lukuun ottamatta hallinnollisia öljypäästömaksuja.

Seuraamusmenettelyä tehostaakseen oikeusministeriö on perustanut työryhmän, jonka tarkoituksena on esittää hallinnollisten seuraamusten laajempaa käyttöä myös ympäristörikoksista rankaisemiseksi.

Ympäristöministeriö on laatinut tutkimuksen hallinnollisten seuraamusten käytöstä ympäristöalalla.

5.2.3. Takavarikon kohteen säilyttäminen

Pakkokeinolaissa (7 luvun 13 §) säädetään, että takavarikoivan viranomaisen on pantava säilöön takavarikoitu esine tai asiakirja ja säilytettävä sitä huolellisesti. Poliisilaitoksen päällikkö voi määrätä kohteen myytäväksi, jos se on helposti pilaantuva, pian häviävä tai arvoltaan nopeasti aleneva. Kustannuksista vastaa käytännössä poliisiyksikkö.

Tulli käsittelee takavarikoituja tavaroita eri tavoin. Joskus tavarat säilytetään vuokratussa kontissa rikostutkinnan ajan, ja epäilty maksaa siitä tuomioistuinkäsittelyn aikana syntyvät kulut. Jos epäilty todetaan syyttömäksi, kustannuksista vastaa valtio. Joskus tavarat tuhoetaan ennen tuomioistuimen ratkaisua asiasta vastaavan tutkintaviranomaisen päätöksestä. Toisinaan tavaroiden haltijalle annetaan lupa tuhota tavarat. Tavaroita tuhoetaan tai myydään kuitenkin hyvin harvoin ennen oikeuskäsittelyn päättymistä. Asiasta voidaan myös neuvotella puolustusasianajajan kanssa. Useimmiten tavaroita ei tarvitse säilyttää todisteina, jos ne on dokumentoitu asianmukaisesti.

Valtio vastaa käytännössä kustannuksista, jotka aiheutuvat rikostutkinnan kohteiden väliaikaisesta säilytyksestä sekä menettelyn aikana että sen jälkeen. Yleensä ei ole väliä, todetaanko epäilty syyttömäksi vai syylliseksi.

Joissakin tapauksissa tavarat voidaan palauttaa, muun muassa silloin, kun kyseessä on vain luvanvaraisuus. Tavaroiden haltija on ainakin yhdessä tapauksessa maksanut tavaroiden säilytyskulut. Tuolloin tavaroita ei ollut takavarikoitu vaan niitä pidettiin hallussa hallinnollisesti siitä syystä, ettei menettelyn edellytyksiä ollut täytetty.

5.3. Ympäristön ennallistaminen

Vahingon aiheuttanut osapuoli on yleensä velvollinen korvaamaan sen (vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §).

5.4. Lainkäyttövalta

5.4.1. Jäterikosten tutkinnan periaatteet

Suomen rikoslain kansainvälinen soveltamisala määrittää rikoslain 1 luvussa. Rikosvastuu voi perustua esimerkiksi kansalaisuuteen tai asuinpaikkaan, mutta joissakin tapauksissa edellytyksenä voi olla kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen täyttyminen. On huomattava, että rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä, missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni (1 luvun 10 §).

Suomen alueen ulkopuolella tehtyjä jäterikoksia pidetään Suomen lainkäyttövaltaan kuuluvina rikoksina, jos niiden vaikutukset ilmenevät Suomessa. Esimerkiksi laitton jätteen loppukäsittely Suomen alueen ulkopuolella kuuluu Suomen lainkäyttövaltaan, jos siitä aiheutuu vahinkoa ympäristölle Suomessa.

5.4.2. Toimivaltaristiriitoja koskevat säännöt

Suomessa toimivaltaristiriitoihin muiden jäsenvaltioiden kanssa rajat ylittävissä jäterikoksissa sovelletaan 30. marraskuuta 2009 annetussa neuvoston puitepäätöksessä 2009/948/YOS säädetyt mekanismit.

5.5. Päätelmät

- Ympäristörikoksista säädetään Suomen rikoslaissa ja muissa erityisissä ympäristölaeissa, kuten jätelaissa, vesilaissa, luonnonsuojelulaissa ja ympäristönsuojelulaissa. Vakavimmat rikokset, joista määrätään vankeusrangaistus, on koottu rikoslain 48 lukuun, kun taas useimmat vähäisemmät rikokset, joista määrätään enintään sakkoa, sisältyvät jätelakiin.
- Arvioijan mielestä laissa ei säädetä selvästi ja yksiselitteisesti edellytyksistä, joiden mukaisesti vähäisistä rikkomuksista on ilmoitettava toimivaltaiselle viranomaiselle.
- Edellä esitetyn perusteella asiantuntijat suosittavat, että laissa eriteltäisiin selvästi hallinnolliset rikkomukset, vähäiset rikkomukset (joita on joka tapauksessa pidettävä rikoksina ja joista on näin ollen ilmoitettava rikosoikeusviranomaisille) ja vakavat rikokset. Hallinnollisista rikkomuksista voitaisiin säätää hallinnollisia seuraamuksia.

6. YHTEISTYÖ

6.1. Kansainvälinen yhteistyö

6.1.1. Yhteistyömuodot rajatylittävissä tapauksissa

Kansainvälisen yhteistyön virallisten välineiden lisäksi lainvalvontaviranomaiset ylläpitävät epävirallisia yhteyksiä ulkomaihin. Tuoreissa tapauksissa Tulli ja poliisi ovat tehneet tehokasta ja suoraviivaista yhteistyötä erityisesti Viron kollegojensa kanssa.

Tullin tutkimissa tapauksissa Suomen ympäristökeskus (SYKE) on usein ottanut Tullin pyynnöstä yhteyttä ulkomaan toimivaltaiseen viranomaiseen ja pyytänyt siltä tietoja (tapauksissa, joissa tavaramääräyksiä on pysäytetty ulkomailla). Tiedustelutietojen vaihdossa voidaan käyttää Europolin SIENA-järjestelmää sekä esitutkinta-alan oikeusapujärjestelmää.

Syyttäväviranomaisella ei ole käytössään erityisiä jäterikollisuuden alan yhteistyörakenteita. Syyttäjät voivat kuitenkin tehdä yhteistyötä Eurojustin ja Euroopan oikeudellisen verkoston kautta.

Kansainvälisten virka- ja oikeusapupyynnöiden, kansainvälisten etsintäkuulutusten ja muun operatiivisen tiedonvaihdon osalta Keskusrikospoliisin kansainvälinen osasto kirjasi vuonna 2015 vain kaksi uutta ympäristörikollisuuteen liittyvää asiaa. Ensimmäinen liittyi Interpolin toimistojen väliseen tietojenvaihtopyyntöön ja toinen ulkomailla tehtyyn ympäristörikokseen osallisten kuulustelupyyntöön. Vuonna 2016 poliisi ei kirjannut yhtään ympäristörikosasioihin liittyvää kansainvälistä oikeusapupyyntöä.

6.1.2. Tiedonvaihtokanavat ja EU:n tietokantojen käyttäminen

Tiedonvaihto tapahtuu useimmiten Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) kautta.

Tiedonvaihtokanavat ovat samat kuin muissa rikostyypeissä.

Ympäristörikoksia varten ei ole perustettu erillistä kansallista yhteyspistettä. Keskusrikospoliisi ja Tulli toimivat kuitenkin kansainvälisten poliisiorganisaatioiden (mm. ICPO Interpol, Europol, Prüm) kansallisina yhteyspisteinä.

Poliisilla ja Tullilla on laaja pääsy useisiin erilaisiin kansallisiin rekistereihin. Jos tarvitaan tietoja Europolin tietokannasta (SIENA), yhteyttä otetaan ensisijaisesti Europolin yhteyshenkilöiden verkostoon. Keskusrikospoliisi on vuodesta 2011 alkaen lähettänyt edustajansa EnviCrimeNetin kokouksiin.

6.1.3. Ongelmat jäterikoksiin liittyvässä rikosoikeudellisessa yhteistyössä

Suomen viranomaisilta saatujen raporttien mukaan niillä ei ole käytännön ongelmia jäterikoksiin liittyvässä rikosoikeudellisessa yhteistyössä. Vierailun aikana ilmeni kuitenkin, ettei oikeus- ja virka-apupyynnöiden toteuttaminen ole aina helppoa, sillä jotkin jäsenvaltiot eivät anna kaikkia tarvittavia yhteystietoja.

6.1.4. Yhteisten tutkintaryhmien operatiivinen toiminta jäterikoksissa

Tähän mennessä rajatylittävissä jäterikoksissa ei ole ollut tarpeen perustaa yhteisiä tutkintaryhmiä. Jos kuitenkin ilmenee sellaisia rajatylittäviä jätesiiroja koskevia ympäristörikoksia, joissa yhteisen tutkintaryhmän perustaminen on molempien osapuolten mielestä hyödyllistä, Suomi on valmis perustamaan sellaisen. Suomi on nimittäin yksi Euroopan johtavista maista yhteisten tutkintaryhmien perustamisessa, ja se on osallistunut yhteisten tutkintaryhmien toimintaan muita kuin jäterikoksia koskevissa ympäristörikostapauksissa. Sen mielestä ryhmät ovat erittäin hyödyllisiä kansainvälisen yhteistyön välineitä.

6.2. Yhteistyön EU:n virastojen ja verkostojen kanssa

6.2.1. Yhteistyö Europolin ja Eurojustin kanssa

Suomen Eurojust-osasto on käsitellyt ainoastaan yhden ympäristörikostapauksen, joka ei kuitenkaan liittynyt jäterikollisuuteen. Paikalla saatujen tietojen mukaan syyttäjillä on kuitenkin toimiva yhteys Eurojustiin epävirallisen yhteistyön osana.

Tulli ja Keskusrikospoliisi tuntevat melko hyvin eri välineitä, kuten ympäristörikollisuutta koskevan uhkakuva-arvion (2013), SOCTAn, varhaisvaroitusilmoitukset ja asiantuntijafoorumit verkossa (EnviCrimeNetin asiantuntijafoorumit ja tullivalvonnan asiantuntijafoorumin). Ne osallistuvat SOCTAn valmisteleviin kokouksiin.

Suomi osallistuu toimintapoliittisen syklin uuteen ympäristörikollisuuden EMPACT-painopisteeseen vuosina 2018–2021. Suomen tulli on tämän uuden rikospainopisteen kansallinen koordinaattori.

Toisaalta vain harvat syyttäjät tuntevat nämä tuotteet ja välineet.

6.2.2. Eri ympäristöverkostojen käytöstä saadut kokemukset

Keskusrikospoliisin edustaja on osallistunut EnviCrimeNetin kokouksiin vuodesta 2011.

Keskusrikospoliisi on edustajansa välityksellä toiminut aktiivisesti kymmenen viime vuoden ajan myös Interpolin pilaantumisrikoksia tutkivan verkoston jäsenenä.

Ympäristöministeriö osallistuu IMPEL-verkkoon ja tekee toimivaa yhteistyötä ENPEN ja EUFJE:n kanssa muun muassa yhteisissä konferensseissa.

Syyttäjät ovat osallistuneet ainakin IMPEL:n, ENPEN ja EUFJE:n kokouksiin aina, kun niissä käsitellyt aiheet ovat olleet heidän kannaltaan kiinnostavia.

Kokemuksen perusteella nämä verkot ovat hyviä foorumeita, joissa voidaan pohtia ympäristörikollisuuden torjuntakeinoja, vaihtaa kokemuksia ja saada tärkeää tietoa.

6.3. Suomen ja Interpolin välinen yhteistyö

Suomen viranomaiset ovat ilmoittaneet ainoastaan yhdestä tapauksesta, joka liittyi tiedonvaihtopyyntöön Interpolin toimistojen välillä.

6.4. Yhteistyö yksityisen sektorin kanssa

6.4.1. Yksityisen sektorin osallistuminen / julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuus

Tähän mennessä yksityinen sektori ei ole osallistunut aktiivisesti rikollisuuden torjuntaan seuraavia poikkeuksia lukuun ottamatta:

1) Yksityinen yhdistys toteutti vapaaehtoisia tiedotustoimia jätekuljetusta harjoittavien toimijoiden tietämyksen lisäämiseksi. Toimien tuloksena laadittiin ohjeistusta. Nämä toimet olivat kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian ja toimenpideohjelman tavoitteen mukaiset.

2) Tulli ja useat yksityisen sektorin toimijat ovat allekirjoittaneet yhteisymmärryspöytäkirjan.

6.4.2. Vastuu tapauksissa, joissa ei ole noudatettu velvollisuutta toimittaa tietoja toimivaltaisille viranomaisille

Poliisilain 4 luvun 3 §:n mukaan poliisilla on oikeus saada tietoja. Poliisilla on päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 6 luvussa tarkoitettussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Jos yhteisö kieltäytyy antamasta näitä tietoja, voidaan soveltaa haitantekoa virkamiehelle koskevaa rikoslain säännöstä (16 luvun 3 §).

Jokaisella on velvollisuus ilmoittaa törkeästä rikoksesta, ja ilmoittamatta jättäminen on rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettu rikos. Kyseisessä pykälässä lueteltuihin rikoksiin kuuluvat törkeä terveyden vaarantaminen, ydinräjähderikos ja törkeä ympäristön turmeleminen. Ilmoittamatta jättämisestä voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

6.4.3. Kokemukset yhteistyöstä yksityisen sektorin kanssa

Suomen tulli on allekirjoittanut vapaaehtoisen yhteisymmärryspöytäkirjan useiden yksityisen sektorin toimijoiden kanssa. Pöytäkirjan tarkoituksena on tehostaa Tullin ja yksityisen sektorin keskinäistä yhteistyötä erityisesti tullirikosten ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja selvittämiseksi.

Maailman tullijärjestön (WCO) käynnistämä tullilaitosten ja yritysten yhteistyö on olennainen osa järjestäytyneen rikollisuuden torjuntatoimia EU:ssa. Suomessa yhteisymmärryspöytäkirjoja on allekirjoitettu vuodesta 1994. Niiden puitteissa esimerkiksi Suomen tulli ja tietyt kuljetusyritykset ovat tehneet yhteistyötä lisätäkseen tietämystä käytettyjen akkujen laittomista kuljetuksista ja yrittääkseen näin estää näitä rikoksia.

6.5. Päätelmät

- Suomi on kymmenen viime vuoden aikana toiminut aktiivisesti eri verkostoissa, kuten EnviCrimeNetissä, Interpolin pilaantumisrikoksia tutkivassa verkostossa ja IMPELissä, ja se tekee tuloksellista yhteistyötä ENPEN ja EUFJE:n kanssa.
- Syyttäjät pitävät myös epävirallista yhteyttä Eurojustiin.
- Edellä esitetyn perusteella kansainvälinen yhteistyö näyttää toimivan.
- Toisaalta kansainvälistä yhteistyötä on tähän mennessä tehty vain muutamissa tapauksissa, joten operatiivisen yhteistyön tasoa ei vielä pystytä arvioimaan.
- Tulli on allekirjoittanut yhteisymmärryspöytäkirjoja useiden yksityisen sektorin toimijoiden kanssa, mikä on merkittävä askel eteenpäin yksityisen sektorin osallisuuden lisäämisessä.
- Yhteisymmärryspöytäkirjat ovat ainoa tapa ottaa yksityinen sektori mukaan toimintaan. Arvioijien mukaan yksityisen sektorin osallistumista olisi lisättävä.
- Verkostojen tietopohja voi edelleen olla puutteellinen, joten alueellisten verkostojen olisi tehtävä yksityisen sektorin ja vapaaehtoissektorin edustajien kanssa käytävästä vuoropuhelusta pysyvä osa toimintaansa. Yhdistysten ja muiden yksityisen sektorin toimijoiden mukaan ottaminen on tärkeää, jotta saadaan kerättyä hiljaista tietoa, kartoitettua riskejä ja torjuttua niitä.

7. JÄTTEIDEN LAITTOMAT SIIRROT

7.1. Kansalliset rakenteet

7.1.1. Jätteiden laittomien siirtojen ehkäisemiseen ja torjumiseen osallistuvat viranomaiset

Jätteiden laittomien siirtojen ehkäisemiseen ja torjumiseen osallistuvat 4.1, 4.2 ja 4.3 kohdassa mainitut viranomaiset.

Suomen tulli suorittaa tarkastuksia riskianalyysin perusteella. Ympäristöhyödykkeiden siirtojen riskinarviointiperusteita on useita.

7.1.2. Jätteiden laittomien siirtojen havaitseminen

Suomessa jätteen laitton siirto havaitaan yleensä valvonnassa.

Useimmat Tullin tutkimat tapaukset on havaittu tavanomaisen valvonnan yhteydessä. Laittomia siirtoja on joskus havaittu myös Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) yhteisten valvontaoperaatioiden ansiosta.

On korostettava, että vaikka poliisi priorisoi omassa valvontatyössään yleensä niitä toiminta-aloja, joilla ei ole omaa valvontaviranomaista, se ei kohdista erillisiä määrärahoja ympäristöriskosten havaitsemiseen, koska ympäristöalalla on oma erillinen valvontaviranomaisten järjestelmänsä. Poliisi tekee kuitenkin omia riskinarviointeja ja -analyyseja alalla toimivista yrityksistä.

7.1.3. Jätteiden laittomien siirtojen erityispiirteet

Useissa ympäristön turmelemiseen liittyvissä tutkimuksissa yhteisenä tekijänä on, että viejät ovat melko huonossa taloudellisessa tilanteessa, minkä vuoksi heillä ei ole varaa vuokrata kalliita kontteja ja ostaa tavaroita. Viejät ilmoittavat kuulusteluissa yleensä, että joku muu omistaa kontin tai että heidän nimeään tai identiteettiään on käytetty väärin. Tästä herää epäily, että laitton vienti järjestetään muualta käsin ja viejiksi ilmoitetut henkilöt ovat ainoastaan bulvaaneja. Epäilyksen tueksi ei kuitenkaan ole saatu vielä näyttöä, eikä tapauksia ole sen vuoksi kirjattu.

7.1.4. Jätteiden siirtoa koskevat toimenpiteet

Jätteiden siirtoon on joko oltava toimivaltaisen viranomaisen lupa tai vihreän jäteluettelon jätteiden tapauksessa mukana on toimitettava jätteiden siirtoa koskevan asetuksen 2013/2006 liitteen VII mukainen asiakirja.

Tarkemmin sanottuna jätteiden siirroista on ilmoitettava etukäteen kirjallisesti ja niihin on saatava hyväksyntä. Siirtoja seurataan siihen saakka, kunnes jätteen loppukäsittelystä on ilmoitettu Suomen ympäristökeskukselle (SYKE). Niin sanotun vihreän jäteluettelon jätteiden siirrot tutkitaan Tullin ja SYKEN yhdessä järjestämien tarkastusten yhteydessä satamissa ja rajanylityspaikoilla sekä paikallisten ympäristöviranomaisten paikalla toteuttamissa tarkastuksissa. Niissä myös annetaan toimijoille tietoa voimassa olevasta lainsäädännöstä.

Suomen tullit suorittaa tarkastuksia riskianalyysin perusteella. Tavaroiden siirtojen riskinarviointiperusteita on useita.

7.2. Tarkastukset

7.2.1. Tarkastus- ja seurantamenetelmät

Suomen tullit läpivalaisee ajoneuvoja, mutta useimmissa tapauksissa ajoneuvo tai kontti on kuitenkin purettava perusteellista tarkastusta varten.

Jos on aihetta epäillä tullirikosta, Tulli suorittaa esitutinnan. Tässä vaiheessa Tulli pyytää usein SYKEltä asiantuntijalausunnon. Edellä mainitut viranomaiset tekevätkin tiivistä yhteistyötä tarkastus- ja esitutintavaiheessa.

Tulli suorittaa esitutintavaiheessa myös takavarikoita.

7.2.2. Sähkö- ja elektroniikkalaiteromuun (SER) ja romuajoneuvoihin liittyvät erityiset tarkastustoimet

Tavanomaisen tullivalvontatoiminnan lisäksi Tulli toteuttaa tehostettua valvontaa useita kertoja vuodessa. Toimivaltainen viranomaisena osallistuu näihin tehostetun valvonnan jaksoihin ja tarjoaa Tullille asiantuntemustaan. Kohteena on usein SER-jäte.

Suomen tullit suorittaa SER-jätteestä tuontia edeltävän riskinarvioinnin ja analysoi SER-jätteen siirrot myös jälkikäteen. Poikkeamia havaitessaan Tulli ryhtyy asianmukaisiin toimiin, suorittaa tarkastuksia ja aloittaa tarvittaessa esitutinnan.

SYKE ja Tulli järjestivät vuonna 2017 kaksi tehostetun valvonnan jaksoa (touko-kesäkuussa ja lokakuussa), joissa keskityttiin romuajoneuvojen ja käytettyjen varaosien vientiin.

Romuajoneuvojen ja käytettyjen varaosien vienti Afrikkaan ja Baltian maihin valittiin vuosien 2017–2019 tarkastussuunnitelmassa (jätteesiirtoasetuksen 50 artikla) yhdeksi tärkeimmistä epäillyistä laittomista jätevirroista.

Myös edellä mainituilla tehostetun valvonnan jaksoilla keskityttiin romuajoneuvoihin.

7.2.3. Ensimmäinen tarkastussuunnitelma

Ensimmäinen tarkastussuunnitelma hyväksyttiin 29. joulukuuta 2016.

Tämä vuodet 2017–2019 kattava suunnitelma on saatavilla sähköisesti osoitteessa

<http://www.ymparisto.fi/fi->

[FI/Asiointi_luvat_ja_ymparistovaikutusten_arviointi/Luvat_ilmoitukset_ja_rekisterointi/Jatteiden_kansainvaliset_siirrot/Jatesiirtojen_valvonta_ja_tarkastukset](http://www.ymparisto.fi/fi-Asiointi_luvat_ja_ymparistovaikutusten_arviointi/Luvat_ilmoitukset_ja_rekisterointi/Jatteiden_kansainvaliset_siirrot/Jatesiirtojen_valvonta_ja_tarkastukset).

7.2.4. Haasteet jätteiden laittoman siirron palauttamisessa

Laittomien jätesierrojen takaisin ottamista hallinnoidaan jätteesierroasetuksen 24 artiklan mukaisesti. Useimmissa tapauksissa käytetään viranomaisten keskenään sopimaa yksinkertaistettua ilmoitusmenettelyä.

Suomi voi olla esimerkiksi Norjasta tai Ruotsista peräisin olevien lyijyakkujen laittomien sierrojen kauttakulkumaa. Yhteistyö Norjan ja Ruotsin viranomaisten kanssa sujuu yleensä kitkattomasti.

Jos laitton jätesierro pysäytetään Keski-Euroopassa, viejää voi olla vaikea saada tekemään yhteistyötä jätteen takaisinotossa. Järjestelyihin voi mennä aikaa ja varastointikustannukset voivat olla suuret.

Jos sierro on lähtenyt maasta ilmoittamatta, Suomen tullii lähettää riskitietolomakkeen (RIF-viesti) kyseessä oleville maille. Yleisesti ottaen kansainvälinen yhteistyö on ollut toimivaa ja Suomen viranomaiset ovat saaneet varmistettua laittomien jätesierrojen palauttamisen.

Tarkastuskustannukset ovat Suomessa pienemmät kuin muissa maissa, joten sierrojen takaisinotto on yleensä suositeltava vaihtoehto. Suurimpana haasteena on palautuskustannuksista sopiminen asiakkaan ja huolitsijan välillä. Varsinainen kansainvälinen yhteistyö ei aiheuta haasteita.

7.3. Päätelmät

- Suomessa jätteiden laitton siirto havaitaan yleensä tullivalvonnassa. Laittomia siirtoja on joskus havaittu myös Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) yhteistyössä toteuttaman valvonnan ansiosta.
- Usein epäillään, että viejät ovat pelkkiä bulvaaneja ja että laittomat siirrot organisoidaan muualta käsin. Epäilykset vahvistavaa näyttöä ei kuitenkaan vielä ole saatu. Arvioijan mukaan olisi käytettävä erityisiä tutkintamenetelmiä, jotta laittomien siirtojen organisoijista saataisiin todisteet.
- Rikokset havaitaan yleensä valvonnan yhteydessä. Asiantuntijan mukaan ennakoivampi toiminta (esim. tiedustelulähteet ja data-analyysit) voisi parantaa mahdollisuuksia havaita ja tutkia useampia rikoksia ja hankkia myös enemmän näyttöä.
- Tavanomaisen tullivalvontatoiminnan lisäksi Tulli toteuttaa SER-jätteeseen ja romuajoneuvoihin kohdistettua tehostettua valvontaa.

8. JÄTEHUOLTO VAARALLISEN JÄTTEEN OSALTA

8.1. Vaarallisen jätteen luokittelu ja haasteet rikoksen vakavuuden määrittelyssä

Useat Suomessa havaitut rikokset kuuluvat direktiivin 2008/99/EY (ympäristörikosdirektiivi) 3 artiklan b alakohdan soveltamisalaan, vaikka rikosten tarkkaa määrää on vaikea kertoa. Tullin vuodesta 2016 alkaen kirjaamista tutkimuksista noin puolet liittyi vaarallisiin jätteisiin (romuajoneuvot, lyijyakut).

Useimmat vaarallisiin jätteisiin liittyvät rikokset johtuvat jätteiden luokitteluvirheistä. Tavaroita ei joko ilmoiteta jätteeksi lainkaan tai vaarallinen jäte ilmoitetaan vaarattomaksi tai vihreäksi jätteeksi. Jätelain (646/2011) mukaan vaarallinen jäte on pakattava ja merkittävä. Tarpeelliset tiedot on annettava pyynnöstä jätehuollon kaikissa vaiheissa siten, että jätteen siirtoja ja ominaisuuksia voidaan seurata sen syntypaikalta hyödyntämiseen tai loppukäsittelyyn (tämä ei koske kotitalouksia). Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä vaarallisen jätteen pakkaamisesta ja merkinnöistä sekä vaarallisesta jätteestä annettavista tiedoista.

Valvontaviranomaiset valvovat lainsäädännön noudattamista.

Rikoksen vakavuuden määrittäminen voi olla huomattavan vaikeaa, koska jätelähetykset on usein jo kuljetettu pois Suomesta ennen kuin niistä on ehditty tehdä yksityiskohtaisia tutkimuksia. Tällöin ei pystytä määrittämään jätteen biologiselle monimuotoisuudelle, ympäristölle ja terveydelle aiheuttamaa vaaraa.

8.2. Tarkastusjärjestelmä ja vastuuviranomaiset

Suomessa Tulli valvoo jätesiiroja koskevien sääntöjen noudattamista. Asiakirjat tarkastetaan jokaisen jätetuonnin ja -viennin yhteydessä. Fyysisiä tarkastuksia tehdään tarvittaessa. Useita kertoja vuodessa toteutetaan lisäksi tehostettua valvontaa.

8.3. Toimet ympäristön ja ihmisten terveyden suojelemiseksi vaarallisen jätteen käsittelyn yhteydessä

Ympäristönsuojelulaissa (547/2014) ja jätelaissa (646/2011) edellytetään, että vaarallisen jätteen tuottaminen, kerääminen ja kuljettaminen sekä sen varastoiminen ja käsitteleminen toteutetaan olosuhteissa, joissa varmistetaan ympäristön ja ihmisten terveyden suojeleminen. Näillä laeilla on pantu täytäntöön teollisuuden päästöjä (2010/75/EU) ja jätteitä (2008/98/EY) koskeva EU:n lainsäädäntö. Yleensä vaaditaan valtion tai kunnan toimivaltaisen viranomaisen myöntämä ympäristölupa. Toimintaa valvovat valtion tai kunnan viranomaiset.

8.4. Vaarallisten jätteiden laittoman käsittelyn suuntaukset

Tärkeimpänä suuntauksena Tullin tutkimissa tapauksissa on, että sekä vaarallisten että vaarattomien jätteiden kuljetukset viedään Suomesta tai Suomen kautta huolitsijan avustuksella, eikä toimivaltaisille lainvalvontaviranomaisille tehdä tarvittavia ilmoituksia.

8.5. Päätelmät

- Useimmat Suomessa havaitut vaarallisiin jätteisiin liittyvät rikokset johtuvat jätteiden luokitteluvirheistä.
- Rikoksen vakavuuden määrittäminen voi olla huomattavan vaikeaa, koska jätelähetykset on usein jo kuljetettu pois Suomesta ennen kuin niistä on ehditty tehdä yksityiskohtaisia tutkimuksia. Tällöin ei pystytä määrittämään jätteen biologiselle monimuotoisuudelle, ympäristölle ja terveydelle aiheuttamaa vaaraa.
- Asiantuntijan mukaan ennakoivampi toiminta (esim. tiedustelulähteet ja data-analyysit) voisi parantaa mahdollisuuksia havaita ja tutkia useampia rikoksia ja hankkia myös enemmän näyttöä.

9. VAARALLISTEN AINEIDEN LAITON TUOTANTO TAI KÄSITTELY

9.1. Vaarallisten aineiden käsite

Suomen laissa ei määritellä vaarallisia aineita. Tilanteessa, jossa ei ole selvää, onko tiettyä ainetta pidettävä vaarallisena aineena, sovelletaan EU:n lainsäädäntöä.

Vaarallisten aineiden tuotantoon ja käsittelyyn liittyvistä kielloista ja rajoituksista säädetään aineellisessa ympäristöoikeudessa (kansallinen lainsäädäntö ja EU:n asetukset). Rikoslaisissa kielletään muun muassa esineen, aineen tai säteilyn ympäristöön saattaminen, päästäminen tai jättäminen aineellisen ympäristöoikeuden vastaisesti. Lisäksi on rangaistavaa esimerkiksi valmistaa, luovuttaa, kuljettaa, käyttää, käsitellä tai säilyttää ainetta, valmistetta, seosta, tuotetta tai esinettä taikka käyttää laitetta tiettyjen EU:n asetusten vastaisesti.

9.2. Vaarallisten aineiden laittomaan tuottamiseen tai käsittelemiseen liittyvän laittoman toiminnan tyypit ja alan tämänhetkiset suuntaukset

Tulli tutkii vuosittain useita vaarallisten aineiden kuljetuksiin liittyviä rikoksia. Esimerkiksi vuonna 2016 Tulli havaitsi tapauksen, jossa 20 000 kiloa syttymisherkkää vaarallista ainetta kuljettava ajoneuvo saapui laivalla Suomeen. Tavarointa ei ollut ilmoitettu vaarallisina aineina, eikä kuljettajalla ollut vaarallisten aineiden kuljetuslupaa.

Ympäristörikosten yhteydessä kirjataan usein myös vaarallisten aineiden kuljettamiseen liittyviä liikenerikkomuksia (ajoneuvon puutteellinen varustelu ja/tai tavaroiden puutteellinen pakkaaminen).

Viime vuosina on havaittu useita tapauksia, joissa romuakkuja on viety Viroon ja muihin Baltian maihin.

Tullilla on tärkeä lainvalvonnan viranomaistehtävä radioaktiivisten ja vaarallisten aineiden kuljetuksen alalla. Varsinaisten ydinmateriaalien kuljetuksia ei ole vielä havaittu.

Suomen rikoslaki sisältää erityisiä säännöksiä vaarallisiin aineisiin liittyvästä rikollisesta toiminnasta. Näitä ovat 48 luku ympäristörikoksista (1–4 §: ympäristön turmeleminen, törkeä ympäristön turmeleminen, ympäristörikkomus ja tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen ja 9 §: oikeushenkilön rangaistusvastuu), 44 luku terveyttä ja turvallisuutta vaarantavista rikoksista (10–12 §: ydinenergian käyttörikos, räjähdერიkos ja varomaton käsittely) ja 34 luku yleisvaarallisista rikoksista (6 §: ydinräjähdერიkos). Ks.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L44>.

Vaarallisista aineista säädetään myös useissa edellä mainituissa rikoslain säännöksissä tarkoitetuissa säädöksissä.

9.3. Menettelykysymykset

9.3.1. Näytön hankintatavat ja vaarallisten aineiden käsittelytavat

Näytön hankinta erityisesti erityyppisistä jäterikoksista tapahtuu yhteistyössä asiaankuuluvien viranomaisten kanssa. Vierailun aikana keskusteltiin useista valokuva- ja kemiallisista todisteista. Esimerkiksi rakennusjätteen valvomatonta sijoittamista koskevissa tapauksissa poliisi on saanut virka-apua Rajavartiolaitokselta (ilmakuvaus ja dokumentointi) ja Suomen puolustusvoimilta (maanpinnalla olevien tutkalaitteiden antamat tiedot yms.). Näytön hankintatapoja on useita. Todisteena voidaan käyttää esimerkiksi SYKEN asiantuntijalausuntoja. Ne perustuvat SYKEN suorittamiin jätesierrojen tarkastuksiin, joissa on läsnä myös Tullin henkilökuntaa. Lausunnossa on ilmoitettava perusteet, joiden mukaisesti siirretty tavara luokitellaan jätteeksi, vientiä ja tuontia koskevat edellytykset ja syyt siirron luokittelemiseksi laittomaksi. Esimerkiksi käytetyt akut on punnittava ja muu jäte on yleensä määriteltävä (esim. kuinka monta jääkaappia, autoa yms. kuljetuksessa oli).

Tullitarkastuksen jälkeen Tulli laatii tullivalvontaraportin, johon sisältyy tarvittaessa myös kuvia. Tullivalvonnan suorittaa oikeusvarmuuden takaamiseksi vähintään kaksi tullivirkailijaa.

Joissakin tapauksissa vaarallisen aineen tarkka luonne on todettu pakkausmerkintöjen perusteella tai valmistajan tai tullilaboratorion avustuksella.

Ympäristönsuojeluviranomaisilla on ensisijainen vastuu takavarikoidun vaarallisen aineen asianmukaisesta käsittelystä.

Rajatyöttävissä siirroissa vaaralliset aineet ja materiaalit takavarikoi pääasiassa Tulli, kun taas kotimaan ympäristörikoksissa ne ovat usein osa poliisitutkintaa.

Ekokem vie takavarikoidut romuakut erikoiskuljetuksena satamasta Tullin takavarikoitujen tavaroiden varastoon. Se toimittaa ne myöhemmässä vaiheessa laitokseensa tuhottavaksi. Aiheutuneet kustannukset voidaan periä epäillyltä tai ne maksaa valtio. Tavaroiden tyypistä riippuen niiden vaarallisuuden tutkii joko Suomen ympäristökeskus (SYKE) tai tullilaboratorio.

Tiedot tutkituista tapauksista kirjataan poliisin tietojärjestelmään.

Tutkintaviranomaisten ja EU:n ja/tai kansainvälisten elinten välillä ei tällä hetkellä jaeta tietoja kovinkaan aktiivisesti.

9.3.2. Yhteistyö eurooppalaisten ja kansainvälisten kumppanien kanssa

Yhteistyöstä eurooppalaisten ja kansainvälisten kumppanien kanssa ei ole erityisiä kokemuksia.

9.3.3. Tutkintamenetelmät

Suomen järjestelmässä ympäristörikoksia tutkivat yleensä talousrikostutkijat, joten niissä käytetään talousrikoksiin liittyviä menetelmiä. Kyberrikoksiin liittyviä tutkintamenetelmiä ei sen sijaan yleensä käytetä.

9.3.4. Suurimmat tutkinnan ja syytteenpanon esteet

Vaarallisia aineita koskevien tapausten tutkinnan ja syytteenpanon esteet ovat yleisesti ottaen samat kuin jäterikosten tutkinnassa yleensä.

Ympäristörikosten tutkinta on usein erittäin haastavaa. Tutkinta vie aikaa ja edellyttää resursseja, joista molemmista on usein puutetta. Kokeneita ympäristörikostutkijoita on hyvin vähän, ja alan asiantuntemusta olisikin laajennettava lähitulevaisuudessa. Myös tavaroiden varastointi asettaa useita haasteita, sillä suurten tavaramäärien pitkäaikainen varastointi voi tulla valtiolle erittäin kalliiksi.

Ympäristörikosten syytteenpanoon ei liity erityisiä ongelmia, vaan niitä aiheuttavat yleensä monimutkainen lainsäädäntö ja vähäinen ympäristörikosten alan asiantuntemus.

9.3.5. Koulutus

Kuten 4.4 kohdassa kerrottiin, koulutusta järjestetään.

9.4. Päätelmät

- Suomen rikoslaki ja useat muut lait sisältävät erityisiä säännöksiä vaarallisiin aineisiin liittyvästä rikollisesta toiminnasta.
- Suomen lainsäädännössä ei määritellä vaarallisia aineita. Tätä ei kuitenkaan pidetä ongelmana, sillä epäselvissä tapauksissa sovelletaan aina EU:n lainsäädäntöä.
- Vaarallisiin aineisiin liittyvät rikokset tutkii yleensä Tulli rajatylittävien siirtojen tapauksessa ja poliisi kotimaan ympäristörikostapauksissa.
- Ympäristönsuojeluviranomaisilla on ensisijainen vastuu takavarikoitujen vaarallisten aineiden asianmukaisesta käsittelystä.
- Varsinaisten ydinmateriaalien kuljetuksia ei ole vielä havaittu.
- Useat tutkitut tapaukset ovat liittyneet romuakkujen vientiin Viroon ja muihin Baltian maihin.
- Tutkintaviranomaisten ja EU:n ja/tai kansainvälisten elinten välillä ei tällä hetkellä jaeta tietoja kovinkaan aktiivisesti.
- Vaarallisia aineita koskevien tapausten tutkinnan ja syytteenpanon esteet ovat yleisesti ottaen samat kuin jäterikosten tutkinnassa.
- Suomen viranomaiset eivät ole havainneet näiden rikosten tutkinnassa muita kuin monimutkaiseen lainsäädäntöön ja vähäiseen ympäristörikosten alan asiantuntemukseen yleisesti liittyviä ongelmia.
- Arvioijien mukaan kaikkien alan toimijoiden asiantuntemusta on siksi lisättävä.
- Tavaroiden varastointiin liittyviä ongelmia on havaittu, sillä suurten tavaramäärien pitkäaikainen varastointi voi tulla valtiolle erittäin kalliiksi. Siksi Suomen olisi pyrittävä löytämään ratkaisut tavaroiden varastoinnista aiheutuvien suurten kustannusten poistamiseksi esimerkiksi siten, että takavarikoituista tavaroista hankkiudutaan eroon ennen rikosprosessin päättymistä.

10. LOPPUSANAT JA SUOSITUKSET

10.1. Suomen viranomaisten ehdotukset

Ei ole.

10.2. Suositukset

Suomen arviointiin osallistunut asiantuntijaryhmä pystyi onnistuneesti arvioimaan Suomen järjestelmän direktiivien ja asetuksen käytännön täytäntöönpanon ja toiminnan osalta.

Suomen viranomaisten olisi ryhdyttävä jatkotoimiin tässä raportissa annettujen suositusten pohjalta 18 kuukauden kuluessa arvioinnista ja raportoitava edistymisestä asianomaiselle työryhmälle.

Arviointiryhmä katsoi tarpeelliseksi esittää joitakin ehdotuksia Suomen viranomaisille. Erilaisten hyvien käytäntöjen pohjalta esitetään myös niihin liittyviä suosituksia EU:lle, sen toimielimille ja virastoille, erityisesti Europolille.

10.2.1. Suositukset Suomen viranomaisille

- Selkeissä säännöissä olisi tehtävä ero hallinnollisten rikkomusten, vähäisten rikkomusten ja vakavien rikosten välillä.
- Oikeudellisin järjestelyin olisi varmistettava, että paikalliset ja alueelliset viranomaiset ovat velvollisia ilmoittamaan poliisille myös vähäisistä rikkomuksista tai ottamaan käyttöön hallinnollisia seuraamusmaksuja.
- Suomen olisi hyvä säätää hallinnollisia rikkomuksia koskevista seuraamuksista.

- Ympäristöalan toimijoiden asiantuntemusta olisi lisättävä paitsi työssä oppimisen myös yhteisten koulutusten avulla.
- Talousrikosyksiköihin olisi perustettava ympäristörikoksiin erikoistuneita yksiköitä tai ainakin olisi määritettävä todistetusti asiantunteva yhteyspiste.
- Lainvalvontaviranomaisia olisi kannustettava toimimaan ennakoivammin (esim. käyttämään tiedustelutietoa ja data-analyyseja), jotta saataisiin havaittua ja tutkittua enemmän rikoksia ja hankittua myös enemmän näyttöä.
- Erityisten tutkintamenetelmien käyttöä olisi kannustettava, jotta laittomien siirtojen organisoijista saataisiin todisteet.
- Tutkittujen ja syytteenpantujen tapausten määrää olisi lisättävä omaksumalla ennakoivampi toimintatapa ja hankkimalla vankempaa näyttöä, mikä myös lisäisi tuomioiden määrää.
- Näytteet olisi säilytettävä ja analysoitava turvallisessa, puolueettomassa ja sertifioidussa laboratoriossa, joka voisi olla lainvalvontaviranomaisten hallinnoima.
- Lainvalvontaviranomaisten ja SYKEN välistä yhteistyötä olisi tehostettava sen takaamiseksi, että kaikki rikosprosessin kannalta olennainen tieto saadaan käsiteltyä.
- Jäte- ja ympäristörikosten torjunnan määrärahoja olisi lisättävä, ja ne olisi jaettava tasaisesti näiden rikosten torjunnasta, havaitsemisesta ja syytteenpanosta vastuussa oleville laitoksille.
- Ympäristörikollisuuden torjuntaan olisi osoitettava enemmän varoja, mahdollisesti käyttämällä rikoksista saatua hyötyä. Korkeiden varastointikustannusten ongelma olisi pyrittävä ratkaisemaan. Tavaroista voitaisiin hankkiutua eroon ennen rikosprosessin päättymistä muuttamalla ne rahaksi. Todisteet säilyisivät joka tapauksessa, kun asiantuntija dokumentoi tavarat ennen niistä luopumista.
- Suomen olisi tehostettava yhteistyötä kolmansien maiden kanssa.

- Ympäristörिकosten torjunnasta vastaavien Suomen viranomaisten, lähinnä ympäristöministeriön, olisi järjestettävä säännöllisesti yleisölle suunnattuja tiedotuskampanjoita, joissa ihmisiä kannustetaan noudattamaan lakia ja selitetään, millainen toiminta on sallittua ja millainen kiellettyä. Ympäristöviranomaisten olisi oltava johtavassa asemassa yleisen tietämyksen lisäämisessä siitä, mitä vahinkoa ja haittaa ympäristölle aiheutuu ympäristölupia koskevista rikkomuksista. Niiden olisi myös kerrottava aktiivisesti yleisölle havaituista tapauksista ja aiheutuneista vahingoista.
- Yksityisen sektorin osallistumista olisi lisättävä.
- Olisi suunniteltava menetelmä, jolla kerätään järjestelmällisesti luotettavia ja ajantasaisia tilastotietoja ilmoitusten, esitutkintojen, syytteesenpanojen ja tuomioiden määrästä.

10.2.2. Suositukset Euroopan unionille, sen toimielimille ja muille jäsenvaltioille

Menettelyn nopeuttamiseksi jäsenvaltioita olisi kehotettava sisällyttämään oikeus- ja virka-apupyyntöihin kaikki asiaankuuluvat tiedot (mm. pyynnön esittävän henkilön sähköpostiosoite ja puhelinnumero).

10.2.3. Suositukset Eurojustille/Europolille/komissiolle

Ei ole.

A. ANNEX A: PROGRAMME FOR THE ON-SITE VISIT

EVALUATION VISIT PROGRAMME

7 - 10 November 2017

Monday, 6 November 2017

Arrival of GENVAL experts, Helsinki - Vantaa airport

Tuesday, 7 November 2017

National Bureau of Investigation, Jokiniemenkuja 4, Vantaa.

9.00. Ms Hannele Taavila will meet evaluators at the hotel's reception.

Transportation to the National Bureau of Investigation

9.30. Welcoming of the Evaluation Team

9.45. General matters

National structures

11.00. Coffee break

11.15. Law enforcement authorities - investigation of environmental crime

12.30. Lunch

13.30. **Environmental crime investigation team**

14.30. **Cooperation between police - customs - border guard**

Discussion

End of the meeting

Transfer to hotel

Wednesday, 8 November 2017

Ministry of the Environment, Aleksanterinkatu 7, Helsinki

9.30. **National strategy for preventing environmental crimes**

10.30. **Coffee break**

10.45. **Continue (National strategy)**

11.30. **Lunch**

Customs, Opastinsilta 12, Helsinki

13.30. **Customs role in the fight against environmental crime**

Enforcement and investigation of environmental crime

EMPACT Environmental Crime

14.30. **Coffee break**

14.45. **Continue (role of customs, etc.)**

16.00. **End of the meeting**

Thursday, 9 November 2017

Ministry of Justice, Eteläesplanadi 10, Helsinki

9.30. **Criminal legislation**

10.30. **Coffee break**

10.45. **Judiciary (prosecution and court)**

12.00. **Lunch**

13.30. **Practical challenges in prosecuting environmental offences**
Jurisdiction- related issues

16.00. **End of the meeting.**

Friday, 10 November 2017

Ministry of the Interior, Kirkkokatu 12, Helsinki

Room: Ritari

9.00. **Wrap-up session**

12.00. **End of the meeting**

Genval evaluation 7. - 10. November 2017

B. ANNEX B: PERSONS INTERVIEWED/MET

Wednesday, 8 November at the National Bureau of Investigation

Hannele Taavila Senior Ministerial Adviser, Ministry of the Interior

Jenni Juslén, Chief Superintendent, National Police Board

Janne Järvinen, Senior Detective Superintendent, National Bureau of Investigation

Niina Viitala, Forensic Chemist, National Bureau of Investigation

Juha Koivisto Detective Chief Inspector, Itä-Uusimaa Police Department

Christian Blomqvist, Detective Sergeant, Itä-Uusimaa Police Department

Juho Vanhatalo, Head of Crime Prevention Unit, Gulf of Finland Coast Guard District

Jarmo Orola, Head of enforcement, Analysis and Intelligence Unit, Customs

Teemu Koskela, Senior Customs Officer, Analysis and Intelligence Unit, Customs

Heli Lampela, Senior Customs Officer, Customs Enforcement, Customs

Juha Havumäki, Senior Customs Officer, Economic Crime Investigation, Customs

Arnaldo Squillante, Senior Customs Officer, Economic Crime Investigation, Customs

Thursday, 9 November in the morning at the Ministry of Justice

Mika Junninen, Senior Planning Officer, Ministry of Justice

Lauri Rautio, Senior Specialist Lauri Rautio, Ministry of Justice

Ville Hinkkanen, Senior Adviser, Legislative Affairs, Ministry of Justice

Tuuli Eerolainen, State Prosecutor, Office of the Prosecutor-General

Tommi Hietanen, District Prosecutor, Helsinki

Petteri Plosila, Judge, Helsinki district court

Thursday afternoon, 9 November at the Ministry of the Environment

Tia Laine-Ylijoki-Laakso, Senior Officer for Legal Affairs, Ministry of the Environment

Hannele Nikander, Senior Adviser, Finnish Environment Institute

Wrap-up session on Friday 19 November at the Ministry of the Interior

Hannele Taavila, Senior Ministerial Adviser, Ministry of the Interior

Janne Järvinen, Senior Detective Superintendent, National Bureau of Investigation

Teemu Koskela Senior Customs Officer, Analysis and Intelligence Unit, Customs

Ville Hinkkanen Senior Adviser, Legislative Affairs

C. ANNEX C: LIST OF ABBREVIATIONS/GLOSSARY OF TERMS

LIST OF ACRONYMS, ABBREVIATIONS AND TERMS	FINLAND OR ACRONYM IN ORIGINAL LANGUAGE	FINLAND OR ACRONYM IN ORIGINAL LANGUAGE	ENGLISH
NBI			National Bureau of Investigation
SUPO			Finnish Security Intelligence Service
SYKE			Finnish Environment Institute
ELY Centres			Centres for Economic Development, Transport and the Environment
PCB			Police, customs, border guard
WEEE			waste electrical and electronic equipment
LEAs			Law enforcement agencies
CEPOL			European Union Agency for Law Enforcement Training
NGOs			Non-governmental organizations
ELV			End -of -life vehicles
ICPO			International Criminal Police Organization
JITs			Joint investigation teams
SOCTA			Serious and Organised Crime Threat Assessment

LIST OF ACRONYMS, ABBREVIATIONS AND TERMS	FINLAND OR ACRONYM IN ORIGINAL LANGUAGE	FINLAND OR ACRONYM IN ORIGINAL LANGUAGE	ENGLISH
IMPEL			European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law
ENPE			European Network of Prosecutors for the Environment
PPP			Public- Private Partnership
MOU			Memorandum of Understanding
WCO			World Customs Organization
EPA			Environmental Protection agency
